

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Организация на
обединените нации
за образование,
наука и култура

Регионален център за
опазване на нематериалното
културно наследство в
Югоизточна Европа
под егидата на ЮНЕСКО

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

АНАЛИЗ НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО И ПОЛИТИКИТЕ В СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА РЕГИОНАЛНИЯ ЦЕНТЪР В ОБЛАСТТА НА ОПАЗВАНЕТО НА НЕМАТЕРИАЛНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020 съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВЪВЕДЕНИЕ	3
1.2 Кратка описание на методологията	3
• Анализ на международни правни актове	4
II. АНАЛИЗ НА СЪОТВЕТСТВИЕТО	5
2.1. Идентифициране на стратегическите документи в политиката за опазване на нематериалното културно наследство от наднационално ниво чрез кабинетно проучване на актовете издадени от ЮНЕСКО, Съвета на Европа и Европейския съюз в областта на културното наследство и по-конкретно нематериалното културно наследство	5
A) Организация на обединените нации	5
Б) Съвет на Европа	10
В) Актове на правото на Европейския съюз	16
3.2 Анализ на законодателство и процесите за формулиране и актуализиране на политиката на държави-членки на Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО	18
I. РЕПУБЛИКА АРМЕНИЯ	19
II. РЕПУБЛИКА ГЪРЦИЯ	28
III. РЕПУБЛИКА КИПЪР	36
IV. РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЯ	43
V. РЕПУБЛИКА ХЪРВАТИЯ	60
IV. ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПРИМЕРИ	69
V. ПРЕПОРЪКИ ПРИ АКТУАЛИЗИРАНЕ НА НОРМАТИВНАТА БАЗА В БЪЛГАРИЯ:	72

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият текст има за предмет преглед и анализ на законодателството и политиките на пет държави-членки на Регионалния център в областта на опазване на нематериалното културно наследство. С оглед целите на проект BG05SFOP001-2.009-0182-C01 да съдейства за повишаване на гражданското участие при провеждането на политики и актуализиране на законодателната рамка на Република България в посока разработване на правила и механизми за по-широко и пълно включване на гражданите и бизнеса в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политиките и законодателството в областта на нематериалното културно наследство, настоящият анализ е с фокус именно уредбата на тези процеси на включване и участие в разглежданите държави.

1.2 Кратка описание на методологията

За целите на анализа е приложена методология, която чрез набор от инструменти позволи събирането и проучването на информация от разнообразни източници и документи свързани със законодателството и предприетите политики в Страните членки на Регионален център в областта на нематериалното културно наследство. Във фокуса на анализа са:

- Гърция
- Кипър
- Словения
- Хърватска
- Армения

Страните членки са определени чрез прилагането на описаните по-долу критерии:

- Брой регистрирани елементи в листите на ЮНЕСКО
- Брой регистрирани добри практики за защита на нематериалното културно наследство в ЮНЕСКО
- Въведени различни модели за управление на политиката за опазване на нематериалното културно наследство (министерства, съвети, музей, национална комисия на ЮНЕСКО и т.н).

При извършването на анализа изпълнението се разделя на две измерения:

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

- Анализ на международни правни актове
- Анализ на нормативна и стратегическа рамка в пет страни по отношение на нематериалното културно наследство;

Акцентът на аналитичната дейност при провеждането на анализа е поставен върху идентифициране на добри примери и практики в петте страни членки при провежданата политика на национално ниво по отношение на нематериалното културно наследство. Изведените препоръки са в следствие на извършения анализ са насочени към тенденции за формулирането, изпълнението и мониторинг на законодателната рамка и политики, както и към разработването на насоки за прилагането на добрите примери и практики при актуализация и/или разработване и приемане на нови нормативни и/или стратегически документи на национално ниво.

При провеждане на анализа е включван набор от методи и инструменти.

- Анализ на съответствието

Целта на анализа на съответствието е да се изясни връзката между международните документи, Конвенцията на ЮНЕСКО (2003) и заложената визия за политиката в действащите стратегически документи и нормативни актове в петте страни.

За целите на правен анализ на съответствието, се извършват преглед и анализ на нормативната уредба (законови и подзаконови нормативни актове), Конвенции на ООН, международни документи, по които петте страни са страна. Чрез сравнителен анализ са идентифицирани съответствията и разминаванията в областта на нормативната уредба в областта на политиката, стратегическата осигуреност на управлението и изпълнението.

Анализът включва:

- ✓ Идентифициране и анализ на стратегическите документи в политиката за опазване на нематериалното културно наследство от наднационално ниво чрез кабинетно проучване на актовете издадени от ЮНЕСКО, Съвета на Европа и Европейския съюз в областта на културното наследство и по-конкретно нематериалното културно наследство.
- ✓ Анализ на законодателство и процесите за формулиране и актуализиране на политиката на държави-членки на Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

- Анализ на добри практики и примери

Основните източници на информация са: нормативните актове и документите, както и попълнените анкети от контактните точки от държавите членки на Регионалния център.

За целите на анализа е проведено онлайн анкетно проучване разпространено до 62 идентифицирани респондента и подготвен разширен въпросник, изпратен към контактните точки от държавите-членки на Регионалния център. В следствие на приложените инструменти са анализирани отговорите на 20 респонденти от идентифицираните като фокус държави. (Виж Приложение 1 Попълнени анкети и Приложение 2 отговори на разширен въпросник)

II. АНАЛИЗ НА СЪОТВЕТСТВИЕТО

2.1. Идентифициране на стратегическите документи в политиката за опазване на нематериалното културно наследство от наднационално ниво чрез кабинетно проучване на актовете издадени от ЮНЕСКО, Съвета на Европа и Европейския съюз в областта на културното наследство и по-конкретно нематериалното културно наследство.

Методическият подход включва преглед и анализ на цялата действаща обща и специална нормативна уредба, която регулира на международно и европейско ниво политиката за опазване на нематериалното културно наследство съгласно спецификите на международните документи на ЮНЕСКО, законодателната дейност в ЕС, системите на правна синхронизация и споделяне на добри практики. Подходът разглежда развитието на нормативната база до момента, който е оформил тази част от правната уредба в система от взаимосвързани групи от правни норми, подчинени на определени цели и обекти на правно регулиране, обединени от систематичните белези на комплексна структура и рамка от нормативни, административни и други актове, свързани с всички дейности по управлението, използването и опазването на нематериалното културно наследство.

A) Организация на обединените нации

1. Всеобща декларация за правата на човека

Сред международните актове с основополагащо значение в областта на опазване на нематериалното културно наследство, хронологически на първо място се откроява Всеобщата декларация за правата на човека, изготвена от Комисия по правата на човека на Организацията на обединените нации и приета от Общото събрание на ООН на 10 декември 1948 г. в Париж.

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

Всеобщата декларация за правата на човека е първият документ, който провъзгласява универсална защита на фундаментални човешки права на международно ниво и въпреки че не е правно-обвързващ документ, нейните норми впоследствие са интегрирани в множество споразумения със задължителен характер.

За целите на настоящия анализ е интересно е да се спомене, че още във Всеобщата декларация за правата на човека е заложено правото на всеки член от обществото на социална сигурност и осъществяване на неговите културни права¹, провъзгласявайки по този начин значимостта на културният аспект на обществения живот и неговият статут на изконно човешко право.

2. Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство

ЮНЕСКО е организацията на ООН, специализирана в насърчаване на международно сътрудничеството в областта на образованието, науката, културата и комуникациите и като такава е основен фактор в опазването на нематериалното културно наследство на наднационално ниво.

В този смисъл, безспорно най- същественият и структуроопределящ акт в международен план е Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство, приета от генералната конференция на ЮНЕСКО, състояла се в Париж от 29 септември до 17 октомври 2003 г., на своята 32-ра сесия и ратифицирана от Република България със закон, приет от 40-то НС на 26.01.2006 г. - ДВ, бр. 12 от 7.02.2006 г.

Исторически Конвенцията е естествен отговор на необходимостта от единен и специален международен документ в областта на нематериалното културно наследство, като още в нейния преамбул изрично се набляга на нарастващите заплахи от деградация, изчезване и разрушаване на нематериалното културно наследство поради недостига на средства за неговото съхраняване.

Най- общо структурата на документа е следната: I. Общи разпоредби; II. Органи на Конвенцията; III. Опазване на нематериалното културно наследство на национално ниво; IV. Опазване на нематериалното културно наследство на международно ниво; V. Международно сътрудничество и помощ; VI. Фонд „Нематериалното културно наследство“; VII. Доклади; VIII. Преходна разпоредба; IX. Заключителни разпоредби.

Въпреки че основно внимание за целите на настоящия анализ следва да се обърне на Глава III и IV относно опазването на нематериалното културно наследство на национално и международно ниво, важно е също така накратко да се споменат и нейните общите разпоредби, в които също биха могли да се открият значими за цялостния анализ на акта текстове.

¹ Чл. 22 Всеобща декларация за правата на човека

На първо място, член 1 на Конвенцията дефинира нейните цели, които биват определени като “опазване на нематериалното културно наследство, зачитане на нематериалното културно наследство на *съответните общности, групи и отделни лица*, съпричастност - на местно, национално и международно равнище, към значението на нематериалното културно наследство и важността на неговото взаимно признаване и международно сътрудничество и международна помощ”, които представляват водещите начала и към които препраща целият последващ текст.

На следващо място, член 2, параграф 1 на Конвенцията се откроява като една от най-значимите ѝ разпоредби, тъй като същият предоставя ясна и конкретна дефиниция за нематериалното културно наследство. ЮНЕСКО определя нематериалното културно наследство като обобщаващ термин за "обичаите, формите на представяне и изразяване, знанията и уменията, а така също и свързаните с тях инструменти, предмети артефакти и културни пространства, признати от общностите, групите, а в някои случаи отделните лица като част от тяхното културно наследство". Параграф 2 на същия член посочва, че определеното в параграф 1 "нематериално културно наследство" се проявява по-специално в следните области: устни традиции и форми на изразяване, в т. ч. и езика в качеството му на носител на нематериалното културно наследство; художествено изпълнителско изкуство; социални обичаи, обреди и празненства; знания и обичаи, отнасящи се до природата и вселената; знания и умения, свързани с традиционните занаяти.

Яснотата, която внася Конвенцията по отношение на терминологията в областта е от изключителна важност, тъй като до момента на приемане на Конвенцията липсва специфична дефиниция за нематериално културно наследство в нормативната рамка на наднационално ниво. Преди приемането на Конвенцията, както в международните актове, така и в отделните национални разпоредби, които анализират проблема относно опазването на този вид нематериална ценност до голяма степен се откриват препратки към защита на фолклора и фолклорните произведения, понятия, които не отразяват коректно и в пълна степен всички аспекти на нематериалното културно наследство.

От друга страна, важно постижение на Конвенцията е и задължението, които предвижда за създаване от страна на държавите страни на един или няколко регистъра, подлежащи на редовно обновяване на нейната територия за осигуряването на идентификация с цел опазване на нематериалното културно наследство, като конкретни действия за постигане на стратегическата цел на документа (чл. 12).

Успоредно с гореспоменатото задължение на държавите страни за създаване на национален регистър, като конкретни мерки за опазване на НКН на международно ниво, Междуправителственият комитет по опазване на нематериалното културно наследство към ЮНЕСКО по предложение на съответните държави страни съставя, обновява периодично и публикува Представителен списък на нематериалното културно наследство на човечеството, както и Списък на нематериалното културно наследство, нуждаещо се от спешна помощ, като включва последното в списъка по молба на съответната държава страна (чл. 16 и чл. 17).

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

На следващо място, както беше споменато, за целите на настоящия анализ от основно значение са разпоредбите на Конвенцията, уреждащи опазването на нематериалното културно наследство на национално и международно ниво, тъй като същите извеждат на преден план ролята на обществото и неправителствените организации в опазване на нематериалното културно наследство.

Още в преамбюла на Конвенцията, ООН признава, че *“обществото и по-специално коренните общности и групи, а в някои случаи и отделни лица* играят важна роля в процеса на създаване, опазване, съхраняване и пресъздаване на нематериалното културно наследство, като по този начин способстват за обогатяване на културното разнообразие и насърчават човешкото творчество.”

Следва да се отбележи също така, че Конвенцията предвижда като едно от основните задължение на държавите страни осигуряването на опазването на нематериалното културно наследство, което съществува на техните територии, като това следва да се извършва *с участието на общностите, групите и съответните неправителствени организации*. В този смисъл, чл. 11 на Конвенцията изрично набляга на важността на гражданското участие в националните процеси по опазване на нематериалното културно наследство.

Именно провъзгласяването на участието на общността и неправителствените организации за ключов фактор в опазването на нематериалното културно наследство е една от причините Конвенцията на ЮНЕСКО да се нарежда сред един от най-важните актове на международно ниво в тази област.

В тази връзка, Конвенцията задължава държавите страни в рамките на дейността им по опазване да се стремят да осигурят *по-възможност най-широко участие на общности, на групи, а в отделни случаи на отделни лица*, които се занимават със създаване, съхранение и предаване на това наследство, като се стремят да осигурят тяхното активно участие в управлението на това наследство².

В заключение, цялостният текст на Конвенцията е базиран на необходимостта от предприемане на мерки по насърчаване от страна на държавите страни на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политиките и законодателството в областта на нематериалното културно наследство и следва да бъде тълкуван в този смисъл. Ето защо, едно адекватно и пълно прилагане на Конвенцията на национално ниво би могло да се постигне единствено чрез изменение на нормативните актове, които не предвиждат такова участие в достатъчно голяма степен, както и създаването на съответните политики.

3. Оперативни насоки относно имплементирането на Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство

² Чл. 15 Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

“Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство” финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020” съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

Оперативните насоки на ЮНЕСКО относно имплементирането на Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство в още по-голяма степен подчертават и извеждат на преден план централната роля на обществото и гражданското участие в опазването на нематериалното културно наследство, заключение, което се извежда от техния подробен анализ.

Така например, съгласно Оперативните насоки, един от задължителните критерии за вписване на елемент в Списъка на нематериалното културно наследство, което се нуждае от спешна помощ е същият да бъде номиниран *с възможно най-широко участие на общността, групата или, ако е приложимо, заинтересованите лица и с тяхното свободно, предварително и информирано съгласие*³.

Също така, критерии за вписване на елемент в Представителния списък на нематериалното културно наследство на човечеството е отново *той да бъде номиниран с възможно най-широко такова участие и със съгласието на гореспоменатите групи*⁴.

Оперативните насоки поставят и критерии за избор на програми, проекти и дейности, които най-добре отразяват принципите и целите на Конвенцията, като такива са тези, които се изпълняват или са били осъществени *с участието на общността, групата или, ако е приложимо, заинтересованите лица и с тяхното свободно, предварително и информирано съгласие*⁵.

Глава III на Оперативните насоки разглежда именно и участието на *общности, групи и, когато е приложимо, на физически лица* в имплементирането на Конвенцията и в този смисъл в изпълнението на международното законодателство в тази област в духа на гореспоменатите чл. 11 и чл. 15 на Конвенцията, като насърчава държавите страни по Конвенцията да установят функционално и допълващо сътрудничество между *общностите, групите и, където е приложимо, физическите лица, които създават, поддържат и предават нематериално културно наследство*. Още повече, по отношение на гражданското участие в опазване на НКН, текстът на глава III насърчава държавите страни да създадат консултативен орган или координиращ механизъм *за улесняване на участието на гражданското общество* в идентифициране и определяне на различните елементи на нематериалното културното наследство, намиращи се на техните територии,

³ Chapter I Safeguarding of the intangible cultural heritage at the international level, cooperation and international assistance/ I.1 Criteria for inscription on the List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding.

⁴ Chapter I Safeguarding of the intangible cultural heritage at the international level, cooperation and international assistance/ I.2 Criteria for inscription on the Representative List of the Intangible

Cultural Heritage of Humanity.

⁵ Chapter I Safeguarding of the intangible cultural heritage at the international level, cooperation and international assistance/ I.3 Criteria for selection of programmes, projects and activities that best

reflect the principles and objectives of the Convention

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

тяхната инвентаризация, отстраняване на елемент на нематериалното културно наследство от един списък на ЮНЕСКО или прехвърлянето му в друг и др.⁶

В същото време, Оперативните насоки посочват, че страните членки трябва да включват съответните *неправителствени организации в този сектор в имплементирането на Конвенцията*, в идентифицирането и определяне на нематериално културно наследство и в други подходящи мерки за опазване, в сътрудничество и координация с други участници, участващи в прилагането на Конвенцията⁷.

Тези и останалите мерки, предвидени в глава III на Оперативните насоки биха могли да се разглеждат като основополагащи за създаване на законодателство и политики в областта на НКН, които насърчават активното гражданско участие чрез партньорско управление с гражданите и бизнеса.

Именно това е заложено и в Глава VI на Оперативните насоки, засягаща защитата на НКН и устойчиво развитие на национално ниво. Съгласно разпоредбите на тази глава, държавите страни следва да положат усилия за *осигуряване на възможно най-широко участие на общности, групи и, където е приложимо отделни физически лица*, които създават, поддържат и предават такова наследство, и да ги включват активно в разработването и изпълнението на такива планове, политики и програми.

Държавите страни следва да се стремят да гарантират, че техните планове и програми за опазване на НКН *включват напълно всички сектори и слоеве на обществото* в съответствие с чл. 11 на Конвенцията.⁸

Б) Съвет на Европа

В процеса по опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие, важна роля играят и разработените от страна на Съвета на Европа документи.

Съветът на Европа е политическа организация, създадена през 1949г., в която членуват 47 държави, сред които откриваме и 28- те членки на Европейския Съюз. България е член на Съвета на Европа от 7 май 1992 г. Съветът на Европа има статут на наблюдател в ООН и редовно присъства в неговото Общото събрание.

Сред основните цели на Съвета на Европа се откроява развитието на разбирането за европейска идентичност, основаваща се на споделени ценности и включваща различни

⁶ Chapter III Participation in the implementation of the Convention/ III.1 Participation of communities, groups and, where applicable, individuals, as well as experts, centres of expertise and research institutes

⁷ Chapter III Participation in the implementation of the Convention/ III.2 Non-governmental organizations and the Convention

⁸ Chapter VI Safeguarding intangible cultural heritage and sustainable development at the national level/174

култури, ето защо той има важна роля в опазването на общото европейски културно наследство и сътрудничеството на държавите-членки в тази област.

Сред най-значимите документи на Съвета на Европа в областта на нематериалното културно наследство се открояват следните:

1 Европейска културна конвенция

Европейската културна конвенция от 19 декември 1954 е ратифицирана със закон, приет от Великото Народно събрание на 14 август 1991 г. - дв. бр. 70 от 1991 г. в сила за Република България от 2 септември 1991 г.

Основното задължение, което поема всяка от страните, е предприемане на необходимите мерки за запазване и насърчаване развитието на техния национален принос в общото културно наследство на Европа⁹.

Документът задължава държавите да насърчават сред своите граждани изучаването на езиците, историята и цивилизацията на другите договарящи страни, както и да улесняват движението и обмена на лица, както и на предмети с културна стойност с оглед прилагането на основните цели на Конвенцията¹⁰.

2 Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото

На следващо място се откроява Рамковата конвенция за значението на културното наследство за обществото, която е приета на 27 октомври 2005 и влиза в сила на 1 юни 2011 година. Същата е подписана от Република България, но понастоящем не е ратифицирана от страна на нашата държава.

За целите на тази Конвенция културно наследство е определено като "група от ресурси, наследени от миналото, които хората идентифицират, независимо от собствеността върху тях, като отражение или израз на техните постоянно развиващи се ценности, вярвания, знания и традиции. То включва всички аспекти на културната среда, получени в резултат на взаимодействието между хора и места в течение на времето"¹¹;

Конвенцията също така извежда важни дефиниции за общност с наследство и общо наследство на Европа, съответно в разпоредбите на чл. 2 и чл. 3.

Относно гражданското участие в опазването на нематериалното културно наследство е важно да се спомене, че страните, приели Конвенцията се задължават да разработват

⁹ Чл. 1 Европейската културна конвенция

¹⁰ Чл. 2 Европейската културна конвенция

¹¹ Чл. 2 Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

правните, финансовите и професионалните рамки, които да позволяват осъществяването на съвместни действия от страна на държавни органи, експерти, собственици, инвеститори, дружества, *неправителствени организации и на гражданското общество*, както и иновационни подходи за сътрудничеството на държавните органи с другите заинтересовани страни¹².

Страните се задължават да окуражават неправителствените организации, свързани с консервация на културното наследство и да действат в интерес на обществото¹³.

Важен текст от Конвенцията във връзка с гражданското участие е член 12 относно достъпа до културно наследство и демократично участие, който задължава страните да окуражават *всеки един да участва процеса на идентифициране, проучване, тълкуване, опазване, консервация и представяне на културното наследство*, както и публичното обсъждане и дискусии върху възможностите и предизвикателствата, които се поставят от културното наследство.

В този смисъл, трябва да се отбележи, че Конвенцията не ограничава гражданското участие в процеса на идентифициране и опазване на културното наследство до определен кръг субекти, а дава широка формулировка като обвързва страните със задължението да предоставят възможност на широката общественост за участие в тези процеси.

Ратифицирането на Рамковата конвенция от страна на България е една от ключовите препоръки на настоящия анализ за целите на повишаване на гражданското участие в областта на нематериалното културно наследство, тъй като същата, както самият Съвет на Европа я определя “подчертава важните аспекти на наследството, така както те са относими към правата на човека и демокрацията. Тя насърчава по-широко разбиране за наследството и неговата връзка с общностите и обществото¹⁴”.

3 Декларацията от Намюр

Декларацията от Намюр е приета от Комитета на Министрите, отговорни за културното наследство, на конференцията на Съвета на Европа, състояла се на 23-24 април 2015 г. в Намюр, Белгия, като изрично признава приноса на Съвета на Европа за опазването и подобряването на културното наследство, както и усилията на Европейския съюз за поставяне на акцент в същата област.

Документът декларира културното наследство за ключов компонент на европейската идентичност от обществен интерес и акцентира върху необходимостта от изготвянето на стратегия за културното наследство на Европа, която впоследствие всяка държава да внедри в съответствие със своето относимо законодателство. В този смисъл,

¹² Чл. 11 Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото

¹³ Чл. 11 Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото

¹⁴ <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-convention>

Декларацията е предшествваща Стратегия за културното наследство в Европа през 21-и век.

В тази декларация се отправят предложения за обединяващи и консенсусни теми, сред които като проблем се споменава *и необходимостта от насърчаване на управлението чрез участие (гражданско, бел. автор), с цел идентифициране и управление на културното наследство*¹⁵.

Във връзка с това като насока за стратегията се маркира именно *необходимостта от по-засилено включване на гражданското общество и избраните му представители*, необходимостта да се даде възможност на гражданите да развият или възвърнат чувството си за собственост на наследството, да бъдат предприети действия в духа на Рамковата конвенция за значението на културното наследство за обществото, да се създадат условия за диалог и да се установят партньорства с национални и международни институции и с неправителствените организации и да се контекстуализират конвенциите и други референтни текстове като се гарантира по-доброто им прилагане¹⁶.

4 Стратегия за културното наследство в Европа през 21-и век

Стратегията за културното наследство в Европа през 21-и век е приета от Съвета на Европа на 22 февруари 2017 г. Основна цел на Съвета е постигането на единство между държавите-членки, която би могла да бъде преследвана чрез съвместни действия в областта на културата и културното наследство, наред с други способности.

Стратегията подчертава не само пионерските усилия на Съвета на Европа в областта на културното наследство, но и решаващия принос на други международни организации и особено на ЮНЕСКО за опазването и съхранението на културното наследство.

В преамбюла на Стратегията се споменава, че същата се явява продължение и доразвива гореспомената Декларация от Намюр.

Като основна структура документът се състои от препоръка на Комитета на министрите относно Стратегия за културното наследство в Европа през 21-и век и Анекс към нея, в който се изреждат конкретни препоръки за действия и мерки в тази област.

Стратегията се базира на три основни компонента, които са и посочени и като т.нар „области на сближаване” на държавите и това са: социален компонент, териториално и икономическо развитие, знание и образование. Въпреки че отделните компоненти си

¹⁵ The Namur Declaration/ Guidelines for the European Cultural Heritage Strategy for the 21st century

¹⁶ The Namur Declaration/ Guidelines for the European Cultural Heritage Strategy for the 21st century

взаимодействат помежду си, за всеки един от тях Стратегията формулира конкретни предизвикателства, действия и препоръки.

За целите на настоящия анализ ключова роля играе т.нар. “социален компонент”, който съгласно текста на Стратегията, се фокусира върху връзката между културното наследство и гражданското общество, от една страна, а от друга върху предаването и споделянето на демократични ценности посредством управление чрез участие¹⁷.

Сред конкретните препоръки към държавите-членки в областта на социалния компонент се открояват посочените по-долу, които биха могли да се разглеждат като активни механизми за повишаване на гражданското участие в опазване на нематериалното културно наследство:

- Препоръка S6 за създаване на подходяща рамка, която да предостави възможност на местните власти и общности да предприемат действия в полза на тяхното наследство и управлението му.

Съгласно тази препоръка, гражданите следва да имат възможност да изразяват своите очаквания и да участват в управлението на своето наследство.

Като конкретни действия по прилагането на тази препоръка, Стратегията разглежда необходимостта от адаптация на съществуващите закони и процедури с цел да се развият партньорства между различните нива на власт, местните власти и всички заинтересовани страни. Също така, се споменава необходимостта гражданите да бъдат поканени да вземат участие в инвентаризациите на наследството, проучванията и защитните дейности, като впоследствие биват утвърдени от експерти, за да се гарантира адекватно ниво на качество на тези дейности.

Следва да се използват всички възможни средства за улесняване на участието на гражданите в процеса на идентифициране, изучаване, тълкуване, защита, съхраняване и представяне на културното наследство, както и да се изготвят харти относно участието на общностите, носители на наследството в публичните действия.

- Препоръка S10 Улесняване и насърчаване на (публични и частни) партньорства в проекти за популяризиране и опазване на културното наследство.

Съгласно тази препоръка, би било целесъобразно да се развият публично-частни партньорства по проекти за популяризиране на наследството и опазване на природата. Според текста на Стратегията управлението чрез участие предполага участието на гражданското общество и гражданите в различните етапи на процеса от първоначалната идея до изпълнението и финансирането.

¹⁷ EUROPEAN CULTURAL HERITAGE STRATEGY FOR THE 21ST CENTURY/ IV. THREE PRIORITY COMPONENTS AND FOUR INTERFACES (AREAS OF CONVERGENCE)

Като конкретни действия в тази област, наред с други, се посочват и идентифициране фирми, които биха могли да се интересуват от партньорство за насърчаване на наследството и насърчаване на финансов принос от страна на гражданите за проекти, свързани с наследството, които ги засягат, за да се създаде чувство за отговорност и да се заздравят връзките с културните институции и публичните органи (напр. „crowdfunding“).

От горепосоченото е видно, че една от основните цели на Европейската стратегия за културно наследство за 21-ви век е включването на всички заинтересовани страни и в частност на гражданското общество и неправителствените организации в процесите по опазване на нематериалното културно наследство.

5 Резолюция 2269 (2019) Опазване и укрепване на нематериалното културно наследство в Европа

Резолюция 2269 (2019) относно опазване и укрепване на нематериалното културно наследство в Европа е приета от Парламентарна асамблея на Съвета на Европа на 1 март 2019 г.

Асамблеята приветства широкото ратифициране на Конвенцията на ООН за опазване на нематериалното културно наследство и припомня, че Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото на Съвета на Европа *насърчава по-широко разбиране по отношение на нематериалното културно наследство и неговата връзка с общностите и обществото.*

Резолюцията отново споменава гражданското участие в опазването на НКН, като акцентира върху факта, че както Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство, така и Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото на Съвета на Европа коректно подчертават идеята за *възможно най-широко участие на заинтересованите общности, групи и лица*¹⁸.

Парламентарната асамблея на Съвета на Европа изразява становище, че са необходими модели и методи за управление чрез участието, с цел създаване на справедливо и осъществимо участие на общността.

В тази връзка Асамблеята отправя, измежду други, следните препоръки към държавите-членки:

- да подпишат и ратифицират Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство и Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото, ако все още не са направили това, както и да разработят национални стратегии за опазване и засилване на ролята на НКН в съответствие с принципите, залегнали в тези конвенции;

¹⁸ Resolution 2269 (2019) Safeguarding and enhancing intangible cultural heritage in Europe/ 4.

- да създадат платформи за сътрудничество и участие с цел инвентаризации на НКН, както и да се разработят *модели и методи за управление чрез участие с цел създаване на справедливо и осъществимо участие на обществото.*

В) Актове на правото на Европейския съюз

1 Декларация относно европейската идентичност, приета от държавни и правителствени ръководители на 14 декември 1973 г. в Копенхаген

Декларацията относно европейската идентичност прокламира основополагащите ценности на 9те държави-членки към този момент, които впоследствие намират своето отражение в текстовете на учредителните договори на Европейския Съюз.

Сред тези основополагащи ценности се споменава изрично културното разнообразие в рамките на обща европейска цивилизация. Така например, културният плурализъм като основен принцип на Съюза се наблюдава в текста на чл. 4 на Договора за Европейския Съюз (ДЕС), където се споменава, че Съюзът зачита равенството на държавите-членки пред Договорите, както и националната им идентичност, както и в чл. 167 от Договора за функциониране на Европейския Съюз (ДФЕС) (предишен член 151 от ДЕО), в който изрично се посочва, че Съюзът допринася за разцвета на културите на държавите-членки, като зачита тяхното национално и регионално многообразие и същевременно извежда на преден план общото културно наследство. Последният споменат текст също така заявява, че Действията на Съюза са насочени към насърчаване на сътрудничеството между държавите-членки и, ако е необходимо – подкрепа и допълване на техните действия в редица области, между които е и *опазването и закрила на културното наследство от европейско значение.*

2 Европейска рамка за действие относно културното наследство

Този документ на Европейската Комисия от 5 декември 2018 г. се базира на 5 основни стълба, първият, от които е културно наследство за приобщаваща Европа: участие и достъп за всекиго.

Документът споменава предприетите до този момент действия за осигуряване на гражданско участие и ангажиране на обществото с дейности, свързани с културното наследство и изтъква като следваща група от действия, които следва да бъдат предприети в тази посока: *ангажиране на широката общественост*, включително чрез цифрови средства, ангажирането на ученици и предоставянето на възможности за действие на младите хора, както и премахване на пречките за достъп до културното наследство¹⁹.

¹⁹ European Framework for Action on Cultural Heritage/ 5.1. PILLAR 1: CULTURAL HERITAGE FOR AN INCLUSIVE EUROPE

3 Заключение относно културното наследство като стратегически ресурс за устойчива Европа

В Заключение относно културното наследство като стратегически ресурс за устойчива Европа, Съветът на ЕС приканва държавите-членки и Комисията в съответствие с тяхната компетентност и принципа на субсидиарност да засилят *диалога със заинтересованите страни в областта на културното наследство* с цел да идентифицират и въведат координирани политики и действия за устойчиво управление и развитие на културното наследство, както и да насърчават сътрудничеството с международни и междуправителствени организации, по-специално със Съвета на Европа²⁰.

В същото време, Съветът на ЕС приканва държавите-членки и Комисията да насърчават създаването на мрежи и партньорствата между културното наследство и други области, в които се предприемат политики, както и между публични и частни участници в тези области и на различни нива на управление²¹.

4 Заключение на Съвета на ЕС относно основано на участието управление на културното наследство

Чрез тези Заключение Съветът на ЕС приканва държавите-членки да разработят рамки за управление на много равнища и *с участието на множество заинтересовани страни*, които отчитат културното наследство като споделян ресурс, чрез засилване на връзките между местните, регионалните, националните и европейските равнища на управление на културното наследство и при надлежно спазване на принципа на субсидиарност, така че се предвиждат ползи за хората на всички равнища.

Също така, Съветът на ЕС приканва държавите-членки да *насърчават включването на съответните заинтересовани страни* като създадат възможност за *тяхното участие на всички етапи от процеса на вземане на решения*²².

5 Резолюция на Европейския парламент от 8 септември 2015 г. за интегриран подход към културното наследство на Европа

²⁰ Conclusions on cultural heritage as a strategic resource for a sustainable Europe/ 10

²¹ Conclusions on cultural heritage as a strategic resource for a sustainable Europe/ 21.

²² Заключение на Съвета относно основано на участието управление на културното наследство

(2014/C 463/01)/ 22.

Чрез този документ Европейският парламент отправя искане към държавите-членки да гарантират разработването на правни инструменти, които да позволяват алтернативни модели на финансиране и администриране, като например *участие на общността, участие на гражданското общество и публично-частни партньорства с цел осъществяване на действия, свързани с културното наследство* (консервация, реставрация, опазване и популяризиране)²³.

3.2 Анализ на законодателство и процесите за формулиране и актуализиране на политиката на държави-членки на Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО

Избраните от бенефициента на проекта Сдружение „Регионален център за опазване на нематериалното културно наследство в югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО“ пет държави-членки са, както следва: Република Армения, Република Гърция, Република Кипър, Република Словения и Република Хърватия. При избора на държави са предпочетени тези страни-членки, за които е известно, че развиват активна дейност в областта на опазването и популяризирането на нематериалното културно наследство и имат добри практики, от които след извършването на експертния анализ да се изведат препоръки и насоки за тяхното изпълнение по отношение на Република България.

За целите на анализа са подбрани идентични показатели за държавите и структурата и съдържанието за всяка държава е идентично като включва: 1. Преглед на основните нормативни актове в областта на нематериалното културно наследство; 2. Преглед на политиката и прилагането на Конвенцията в областта на нематериалното културно наследство; 3. Органи и правомощия; 4. Регистри и вписани елементи; 5. Добри практики и 6. Интелектуална собственост.

В процеса на изпълнение на настоящата дейност по проекта, бяха подготвени и изпратени анкети до представители на държавната администрация, неправителствения сектор, НПО и др. от съответните пет държави с цел набиране на по-пълна и актуална информация по разглежданите въпроси.

²³ Резолюция на Европейския парламент от 8 септември 2015 г. за интегриран подход към културното наследство на Европа (2014/2149(INI))/ 15.

I. РЕПУБЛИКА АРМЕНИЯ

1. Законодателство

Република Армения е една от държавите страна по Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство („Конвенцията на ЮНЕСКО“), която ратифицира на 21 март 2006 г. Разпоредбите на Конвенцията на ЮНЕСКО са имплементирани в много голяма степен в нейното национално законодателство²⁴.

Република Армения е страна и по Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото на Съвета на Европа, която ратифицира на 22 август 2012 г.²⁵.

Сред нормативните актове на Република Армения с най-голямо значение за опазване на нематериалното културно наследство се открояват Закон за основите на културното законодателство от 20 ноември 2002г.²⁶ и Закон за нематериалното културно наследство от 7 октомври 2009г.²⁷, който представлява специален закон, уреждащ статута и защитата на нематериалното културно наследство и поради тази причина следва да бъде обект на по- подробен анализ.

Законът за нематериалното културно наследство определя държавната политика за защита на НКН, както и задължения на различни нива на власт, експертни организации, неправителствени организации и други заинтересованите страни.

Сред най-важните му разпоредби на първо място се откроява чл. 1 на глава 1. Съгласно текста на тази разпоредба, законът регулира „процесите по опазване, съхранение и развитие на нематериалното културно наследство, включително въпроси относно идентификация, документация, изследвания, приложението, възстановяването, преподаването, разпространението на нематериално културно наследство и защита на правата на собственост върху такива ценности, поддържане на нематериално културно наследство на Република Армения, международни културно сътрудничество, културна комуникация между народите на чуждите страни и тези на Република Армения”²⁸.

²⁴ Implementing the Unesco 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage in the Republic of Armenia, Need Assessment Report, May-June 2019, author Alla Stashkevich. Докладът е реализиран с финансовата подкрепа на Регионален център за опазването на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО.

²⁵ https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/199/signatures?p_auth=dg2WfyCT

²⁶ Превод на автора, виж RA Law “On basics of Cultural Law”

²⁷ Превод на автора, виж RA Law “On Intangible Cultural Heritage”

https://www.arlis.am/Annexes/4/INT_HERITAGE_en.pdf

²⁸ Превод на автора.

„Нематериално културно наследство“ съгласно чл. 3 от Закона за нематериалното културно наследство представляват *„обичаите, традициите, обредите, превъплъщения и изрази, знания и умения, както и свързаните с тях инструменти, предмети, артефакти и културни пространства - като материални носители на нематериално културно наследство, което обществеността, групите и, в някои случаи индивидите разпознават като част от своето културно наследство и са се установили в практиката“*²⁹. В този смисъл, интересно е да се отбележи, че Законът за нематериалното културно наследство изрично споменава предметите, артефактите и културните пространства като материални изрази на нематериалното културно наследство, именно в контекста на това нематериално наследство, а не в контекста на движимото и недвижимото такова.

Сред другите важни актове, посочени от Република Армения са Решение на Конституционния съд: „По въпроса за съответствие с Конституцията на Република Армения на задълженията, поети с Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство, подписана на 17 октомври 2003 г. в Париж“ от 30 май 2005 г.³⁰, "Относно одобряването на концепцията за опазване на нематериалното културно наследство и защитата на жизнеспособността му" откъс от протокол № 46 от сесията на правителството на РА - 23 ноември 2006 г.³¹, "За одобряване на Годишната програма за опазване, защита, популяризиране и използване на нематериално културно наследство за 2011 г." Решение на правителството N 1027-N –29 юли 2010 г.³², За одобряване на списъка с мерки за прилагане на Закона на Република Армения за нематериалното културно наследство, Решение на министър-председателя на Република Армения N 8-A - 15 януари 2010 г.³³ и други.

2. Имплементация на разпоредбите на чл. 11 (б) и 15 от Конвенцията на ЮНЕСКО и разпоредбите на Оперативните насоки относно имплементирането на Конвенция на ЮНЕСКО наследство, доколкото същите предвиждат повишаване на гражданското участие.

В допълнение към приемането на Закона за нематериалното културно наследство през октомври 2006 г., правителството на Република Армения одобрява „Концепцията за

²⁹ Превод на автора.

³⁰ Превод на автора, виж The RA Constitutional Court's decision: "On the Issue of Conformity with the Constitution of the Republic of Armenia on the Obligations of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, signed on 17 October 2003 in Paris" – 30 May, 2005.

³¹ Превод на автора, виж "On Approving of the Concept of the Intangible Cultural Heritage Safeguarding and Its Viability Protection" Extract from the Protocol No. 46 of the RA Government session- 23 November, 2006.

³² Превод на автора, виж "On Approval of 2011 Annual Program for the Safeguarding, Protection, Promotion and Use of Intangible Cultural Heritage" Government Decision N 1027-N –29 July, 2010.

³³ Превод на автора, виж "On Approving the List of Measures to Enforce the Law of the Republic of Armenia "On Intangible Cultural Heritage" Decision of the Prime Minister of the Republic of Armenia N 8-A – 15 January, 2010.

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

опазване на нематериалното културно наследство и защита на неговата жизнеспособност³⁴ с решение № 46 от 23 ноември 2006 г. Този документ дефинира посоките и целите на държавната политика в областта на нематериалното културно наследство. С цел прилагане на разпоредбите на гореспоменатата Концепция и за да осигури необходимото финансиране, правителството одобрява също така и „Списък на мерките за опазване на нематериалното културно наследство и защита на неговата жизнеспособност“ (Резолюция № 17 от 3 март 2007 г.)³⁵, които са стартирани през 2008 г. чрез редица програми.

Съгласно, информацията предоставена от Република Армения в Доклад от май- юни 2019 г. относно имплементацията на Конвенцията на ЮНЕСКО³⁶ („Доклад от 2019“), Република Армения има много добре развита мрежа от неправителствени организации, които са ангажирани в изследванията, възстановяване на жизнеността и популяризиране на НКН. Някои от тях са представени в Професионалния съвет за НКН към Министерството на образованието, науката, културата и спорта и участват в изследователски експедиции, организират различни дискуссионни форуми за защита на НКН и активно следват политики за повишаване на осведомеността за НКН на различни нива.

Един от изводите, които се извеждат в горепосочения доклад е, че Република Армения провежда целенасочена политика за защита на НКН на държавно и институционално ниво, която *включва различни заинтересовани страни и участници, включително институциите в областта на наука, култура, образование и неправителствени организации.*

За целите на анализа на гражданското участие в законодателството и политиките за опазване на НКН следва да се спомене документ, наречен „Процедура на идентификация, документация, защита и информация за нематериалното културно наследство“³⁷, одобрена Решение на правителството на Република Армения № 1173-N от 3 септември 2011 г., който урежда процеса на идентификация, документиране и инвентаризация на НКН в Република Армения.

³⁴ Превод на автора, виж “Concept of the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage and Protecting its Viability” by its Decision No. 46 of November 23, 2006.

³⁵ Превод на автора, виж “The List of Measures to Safeguard Intangible Cultural Heritage and Protect its Viability” (Resolution No. 17 of March 3, 2007),

³⁶ Implementing the Unesco 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage in the Republic of Armenia, Need Assessment Report, May-June 2019, author Alla Stashkevich

³⁷ Превод на автора, виж Government of the Republic of Armenia’s Decision No. 1173-N of 3 September 2010 on Establishing the Procedure for Identification, Documentation, Preservation of, and Exchange of Information on Intangible Cultural Values and on Approving the Form of the Certificate of Intangible Cultural Value

Съставянето на списъците на нематериалното културно наследство на Република Армения се извършва в съответствие с горепосочената процедура, която има за цел откриване, регистрация и проучване на нематериални културни елементи, както и модернизиране, коригиране, обработка на данните в държавни списъци на нематериално културно наследство на Република Армения и нематериални културни ценности, нуждаещи се от незабавна защита. В тази връзка, редовно се организират научни експедиции, систематично включващи териториите на всички *марзове*³⁸ и жилищни райони на Република Армения.

Експедиционната група включва специалисти от необходимите категории, като съставените материали от експедицията, в съответствие с критериите, одобрени от правителството на Република Армения, се представят на оправомощения държавен орган за целите на включването им в държавния списък. Данните за елементите, включени в държавните списъци, редовно (веднъж на две години) се проверяват и обработват въз основа на данни за нови открития и изследвания.³⁹

Съгласно точка 12 от параграф 2 на „Процедура по идентификация, документация, защита и информация за нематериалното културно наследство“, правото да се номинират елементи на НКН, които да бъдат вписани в или изключени от списъците може да бъдат упражнявано не само от експерти, участвали в научните експедиции, но също и от „органи на публичната администрация и местно самоуправление, научни институции, религиозни и културни организации, творчески съюзи и носители на нематериално културно наследство“⁴⁰.

Следователно, макар и процеса на идентифициране и инвентаризация на НКН да се осъществява с помощта на експертната общност и институции (правителствени и НПО), както и упълномощени държавни органи и отделни експерти, в този процес участват различни заинтересовани страни, включително и носителите на НКН директно.

В Доклада от 2019 г. се посочва, че въпреки че участието на носителите на НКН в този процес е предвидено законодателно, като изрично се споменава в горепосочената „Процедурата по идентификация, документация, защита и информация за нематериалното културно наследство“, този въпрос следва да се развие още повече на практика. Ролята на експертното участие е преувеличена, съгласно Доклада от 2019, на етапите на подбор, идентификация и изследване на НКН елементи, както и на нивото на вземане на решение относно вписването на елемента в списъците за защита. Носителите на НКН в най-добрия случай действат в качеството на информатори, което не е достатъчно.

³⁸ Административно делене на Република Армения.

³⁹ <https://ich.unesco.org/en-state/armenia-AM?info=periodic-reporting#rp>

⁴⁰ Превод на автора.

В Докладът от 2019 г. се извеждат препоръки за добри практики към Република Армения, които биха могли да се имплементират и на национално ниво в Република България. Сред тях се открояват улесняване на по-голямото участие на носителите на НКН - общности, групи и ако е приложимо, физически лица при идентифициране, дефиниране и инвентаризация на НКН, включително документиране и вземане на решения относно елементи, които се вписват в националните списъци на НКН и създаване на повече съвместни проекти с общности, местни власти, местни културни образователни институции за идентифициране и документиране на елементите на НКН, застрашени от изчезване, или в процес на промяна.

3. Органи

Глава Втора от Закона за нематериалното културно наследство на Република Армения определя правомощията на публичната администрация и местните органи за самоуправление в областта на нематериалното културно наследство.

На първо място се споменават правомощията на Правителството на Република Армения в тази област, а именно да провежда на единна държавна политика в областта на нематериалното културно наследство, одобрява годишни, тригодишни и дългосрочни програми за съхранение, защита, разпространение и използване на нематериално културно наследство, одобрява критериите за съставяне на Списъците на нематериални културни ценности и на нематериалното културно наследство, нуждаещо се от спешна защита и списък на културните ценности на нематериалното културно наследство изготвен въз основа на такива критерии; определя критериите за признаване на културните пространства в Република Армения и одобрява списък на такива културни пространства, одобрява процедурите за идентификация, документиране, съхраняване на нематериални културни ценности и обмен на информация във връзка тях и др.

На следващо място се споменават правомощията на държавния орган, упълномощен от правителството в областта на нематериалното културно наследство.

Министерството на образованието, науката, културата и спорта на Република Армения е държавният орган, отговорен за прилагането на политиката на НКН, съвместно с териториалните органи на публичната администрация, които осигуряват прилагането на държавната политика за НКН на територията на всеки марз. Към Министерството на образованието, науката, културата и спорта на Република Армения е създаден Професионален съвет за НКН, който функционира от 2009 г. и който се занимава с всички въпроси, свързани със защитата на НКН, включително идентифициране на неговите елементи, опис, разработване и одобряване на защитните мерки, планиране на дейности за повишаване на осведомеността във връзка с НКН, както и предложенията за елементи на НКН за вписване в листите на ЮНЕСКО, наблюдение на състоянието на елементите на НКН и др.

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

Органите на местното самоуправление могат на доброволен принцип да подпомагат дейността на национални културни групи и ансамбли, действащи на територията на общността, както и развитието на националното занаятчийство и фолклорните артефакти, да организират местни празници, обреди и ритуални церемонии, поклонения, да насърчават провеждането на народни обичаи, свързани с жизнения цикъл на човека и защитата на природата, да предоставят информация относно носителите на нематериално културно наследство, живеещи на територията на общността и др. правомощия предвидени в закона.

На институционално ниво, множество организации и институции са включени в усилията за опазване на НКН, включително:

1) Институтът по археология и етнография на Националната академия на науките на Република Армения, който е основният изследователски, документален и експертен център в областта на НКН. Негови представители участват в работата на Професионалния съвет за НКН, организират експедиции за изучаване на НКН, съветват и участват в подготовката на номинации за Списъци на ЮНЕСКО.

2) Институтът за изкуства на Националната академия на науките на Република Армения и Ереванската държавна консерватория, имат наред с други задължения и такива в областта на изследванията на фолклорното творчество и фолклорната музика, съставят съответните архиви с данни и действат като експертни и консултативни центрове по НКН.

3) Музеите на територията на Република Армения и най-вече Историческият музей на Армения, „Sardarat Memorial“, Държавният музей на арменската етнография и националноосвободителната борба също са ангажирани в процесите за опазване на НКН и неговото популяризиране. Много музеи също участват в процесите на идентификация и проучване на НКН на местно ниво.

4. Регистри и вписани елементи

В резултат на инвентаризацията на НКН на Република Армения се създават 3 държавни списъка на нематериалното културно наследство, одобрени от правителството на Република Армения, които подлежат на редовно попълване. Списъците са подготвени въз основа на жизнеспособността и необходимостта от незабавна защита на елемента.

Законът за нематериалното културно наследство на Република Армения предвижда три национални списъка на НКН:

- Списък на нематериалните културни ценности
- Списък на нематериалното културно наследство, нуждаещо се от незабавна защита

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

- Списък на културните пространства в тази област⁴¹

С Решение № 310-А от 11 март 2010 г. правителството на Република Армения одобрява „Критериите за изготвяне на списъците на нематериалните културни ценности на Република Армения и списък на нематериалното културно наследство“, в който са включени „жизнеспособни“ елементи на нематериално културно наследство на Република Армения. Към този момент, в списъка има регистрирани 19 елемента⁴².

С Решение № 36-N от 20 януари 2011 г. правителството на Република Армения одобрява „Критериите за изготвяне на списъците на нематериалното културно наследство, нуждаещо се от незабавна защита, и списъка на нематериалните културни ценности въз основа на него“, в който са включени 7 елемента⁴³.

С Решение № 241-N от 1 март 2012 г. правителството на Република Армения одобрява „Критериите за признаване на културните пространства на Република Армения и списъка на културните пространства“⁴⁴.

Съставянето на списъците на нематериалното културно наследство на Република Армения се извършва в съответствие с „Процедурата за идентификация, документиране, защита и информация за нематериалното културно наследство“. Съгласно тази Процедура с цел откриване, регистрация и проучване на нематериални културни елементи, както и модернизиране, коригиране, обработка на данните в държавни списъци на нематериално културно наследство на Република Армения и нематериални културни елементи, нуждаещи се от незабавна защита, оправомощеният държавен орган редовно организира рутинни научни експедиции, систематично включващи териториите на всички марзове и жилищни райони на Република Армения.

В международен план, към момента, Република Армения има пет вписани елемента в Представителен списък ЮНЕСКО на нематериалното културно наследство на човечеството.

5. Добри практики

⁴¹ Превод на автора, виж RA Law “On Intangible Cultural Heritage”

⁴² Превод на автора, виж Governmental Decision No 310-A of 11 March 2010 „The criteria for preparing the lists of intangible cultural values of the Republic of Armenia and the list of intangible cultural heritage values”

⁴³ Превод на автора, виж Governmental Decision No 36-N of 20 January 2011 “The criteria for preparing the lists of intangible cultural heritage need in urgent safeguarding, and the list of intangible cultural heritage values based thereon”

⁴⁴ Превод на автора, виж Decision No 241-N of 1 March 2012 the Government of the Republic of Armenia approved

„The criteria for recognising the cultural spaces of the Republic of Armenia and the list of cultural spaces”.

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

„Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство” финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020” съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

Както беше споменато, съставянето на списъците на нематериалното културно наследство на Република Армения се извършва в съответствие с „Процедурата за идентификация, документиране, защита и информация за нематериалното културно наследство”, одобрена с Решение на правителството на Република Армения № 1173- N от 3 септември 2011 г.

Експерти от публичната администрация на Република Армения посочват именно тази Процедура като механизъм за включване на неправителствените организации в процесите по опазване на нематериалното културно наследство.⁴⁵

Считаме, че тази Процедура би могла да се възприеме като добра практика за включване на гражданското общество и НПО, тъй като както беше споменато, правото да бъдат предложени елементи на НКН, които да бъдат вписани в или изключени от Списъците на Република Армения би могло да се упражни не само от експертите, участвали в научните експедиции, но също и от „органи на публичната администрация и местно самоуправление, научни институции, религиозни и културни организации, творчески съюзи и носители на нематериално културно наследство“.⁴⁶

В Докладът от 2019 г. се извежда като препоръка към Република Армения да бъдат анализирани причините за недостатъчното участие на заинтересованите общности, групи и отделни лица в идентифицирането, инвентаризацията и популяризиране на тяхното НКН на различни нива с цел да се разработи по- целенасочена политика за включването им във всички процеси на защита на НКН.⁴⁷ Подобна добра практика, следва да се въведе на национално ниво и в другите държави от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО, с цел цялостна политика на имплементиране на разпоредбите на Конвенцията на ЮНЕСКО относно по- широко включване на гражданското общество и неправителствените организации в процесите по опазване на нематериалното културно наследство.

В комуникация с Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО, експерти по нематериално културно наследство на Република Армения посочват следните добри практики за включване на НПО в опазване на НКН:

1. “Nazarashen”, НПО, Арменски център за етнологички учения

⁴⁵ Отговор от август 2019 г. на анкета, изготвена и изпратена от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО.

⁴⁶ P. 12 of Paragraph 2 ‘Procedure of identification, documentation, protection and information of intangible cultural heritage’ approved by the Decision of the Government of the Republic of Armenia No 1173-N of 3 September 2011

⁴⁷ Implementing the Unesco 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage in the Republic of Armenia, Need Assessment Report, May-June 2019, author Alla Stashkevich

Мисията и целта на организацията са етноложко проучване на арменското културно наследство, традиционната и съвременната култура и начин на живот, идентичност, традиции и обичаи; изследвания и експертиза относно възстановяване на народни празници, обреди и тържества; изготвяне и публикуване на информация относно арменското културно наследство; изследване и етноложка оценка на социално-икономическите и културните реформи в Армения; проучване на национални, социални и религиозни малцинства в Република Армения и възможностите за тяхната интеграция и подкрепа за тяхната интеграция; наблюдение на отношенията Армения-Диаспора, проучване на историко-културното наследство и текущи процеси сред арменските диаспори; аналитична работа върху етническите, междуетническите, политическите и социалните отношения, както и културно минало и настояще на Кавказ и Близкия изток.⁴⁸

2. „Съживяване на традиционни фестивали“ НПО с културно-образователна цел.

Мисията и целта на организацията са възстановяване, възраждане и съхранение на народните ритуали и представяне на традиционните фестивали; създаване на образователни програми за съхранение на традиционни песни, танци, игри, приказки и легенди, кукли, храна, фолклорен театър и традиционна медицина; създаване на програми за културен обмен.⁴⁹

6. Интелектуална собственост и НКН

В отговор на анкета, подготвена и изпратена от Регионалният център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО на експерти от публичната администрация на Република Армения, се предоставя информация относно защитата на НКН по смисъла на Етичните принципи на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство. Съгласно отговора такава защита на НКН се предвижда в Закона за авторското право на Република Армения⁵⁰ и в *suī generis* законодателство.

Съгласно разпоредбите на гореспоменатия закон не биха могли да бъдат обекти на авторското право “произведенията на народния фолклор и народното изкуство”⁵¹. Въпреки, че не се използва по-широкият и специфичен термин “културно наследство”, все пак по този начин, арменският законодател изрично изключва възможността едно физическо или юридическо лице да придобие изключителни права върху фолклорно творение и по този начин да изисква от всяко трето лице да се въздържа от неговото

⁴⁸ Превод на автора.

⁴⁹ Превод на автора.

⁵⁰ Превод на автора, виж Закон Републики Армения об Авторском Праве и Смежных Правах.

⁵¹ Чл. 4 Закон Републики Армения об Авторском Праве и Смежных Правах.

възпроизвеждане, разпространение, публично представяне и показване и други без неговото изрично съгласие.

На следващо място, при анализа на законодателството относно защитата на търговските марки на Република Армения се установява, че е предвидена една широка защита срещу потенциална неправомерна регистрация на елемент на културното наследство като марка, която включва не само националното, но и международното културно наследство. Законът за марките на Република Армения, предвижда, че не може да бъде регистриран знак, който възпроизвежда напълно или включва елементи, които са идентични или сходни по начин, който може да доведе до объркване с изображения или официални имена на културното наследство на Република Армения или с международното културно наследство⁵².

II. РЕПУБЛИКА ГЪРЦИЯ

1. Законодателство

Република Гърция е държава страна по Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство (“Конвенцията на ЮНЕСКО”), която ратифицира през 2006 г., както и по множество други международни конвенции със значение в областта на нематериалното културно наследство, като Конвенцията за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт⁵³, Европейска културна конвенция⁵⁴, Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване⁵⁵. Република Гърция не е страна по Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото⁵⁶.

Важно е да се спомене, че Република Гърция възприема в своето законодателство терминът „нематериални културни ценности“ още преди ратифицирането на Конвенцията на ЮНЕСКО и по-конкретно в Закона за защита на антиките и цялостната

⁵² Превод на автора, виж Art. 9 (1) Law of the Republic of Armenia of April 29, 2010, on Trademarks

⁵³ Convention for the Protection of Cultural Property in the event of Armed Conflict (1954) and the two Protocols thereto (1954 and 1999). Law 1114/81, Official Gazette 6/A/08.01.1981 and Law 3317/05, Official Gazette 45/A/23.02.2005

⁵⁴ European Cultural Convention (1954). Law 4194/61, Official Gazette 166/A/19.09.1961

⁵⁵ Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions (2005). Law 3520/06, Official Gazette 274/A/22.12.2006

⁵⁶ https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/199/signatures?p_auth=40jvuI9q
www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

„Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство“ финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

защита на културното наследство⁵⁷ още през 2002 г. Това е и основният и най-важен нормативен акт в областта на нематериалното културно наследство на национално ниво.

Чл. 1 от горепосочения закон посочва, че в обхвата му се включва културното наследство, като неговата защита цели опазването на историческа памет в полза на настоящите и бъдещите поколения и на подобряването на културната среда. Ал. 2 на същия член заявява, че културното наследство на страната се състои от „културните ценности, разположени в на гръцката територия, включително териториалните води, както и в друго морски зони, под юрисдикцията Гърция в съответствие с международното право. Културното наследство включва и *нематериалните културни ценности*⁵⁸.“

Дефиниция за нематериални културни ценности откриваме в чл. 2, като съгласно тази разпоредба, те представляват „изрази, практики, знания и информация като митове, обичаи, устни традиции, танци, ритуали, музика, песни, умения или техники, които представляват свидетелства за традиционната, фолклорната и литературната култура“⁵⁹.“

Текстът на чл. 5 урежда защитата на нематериалните културни ценности. Съгласно тази разпоредба Министерство на културата осигурява включването в списък в писмена форма, записването на физически, аудио, видео или аудиовизуален носител и записването и документирването на нематериалните културни ценности в областта на традиционната, народната и литературната култура от особено значение. Методът за вписване и регистриране на нематериалните културни ценности, службите и/или органите, които са отговорни за изпълнението на горепосочените действия и като цяло регулацията на всички необходими подробности се урежда с президентският указ, който се издава по предложение на Министъра на културата⁶⁰.

2. Имплементация на разпоредбите на чл. 11 (б) и 15 от Конвенцията на ЮНЕСКО и разпоредбите на Оперативните насоки относно имплементирането на Конвенция на ЮНЕСКО наследство, доколкото същите предвиждат повишаване на гражданското участие.

Съгласно информацията, предоставена от Република Гърция в Доклад относно имплементацията на Конвенцията на ЮНЕСКО и относно статута на елементите, вписани в Представителния списък на нематериалното културно наследство на човечеството, предаден на 15 декември 2015г.⁶¹ („Доклад от 2015“), основните

⁵⁷ Превод на автора, виж Law 3028/2002 “Protection of Antiquities and the Cultural Heritage in general” (Official Government Gazette 153 A / 28.6.2002)

⁵⁸ Превод на автора.

⁵⁹ Превод на автора.

⁶⁰ Превод на автора.

⁶¹ <https://ich.unesco.org/en-state/greece-GR?info=periodic-reporting#rp>
www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

„Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство“ финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

приоритети на Република Гърция при имплементирането на Конвенцията на ЮНЕСКО са следните:

а. идентификация и насърчаване на онези аспекти на нематериалното културно наследство, в които се проявява неговата жизнеспособност;

б. активно участие на общностите на носителите на НКН, особено на по-младите поколения, в защитата и насърчаването на НКН;

в. предаване на традиционните знания и умения чрез официални и неофициални средства на обучение и образование;

д. проучване на възможните взаимодействия между нематериалното културно наследство и устойчивото развитие⁶².

Също така, съгласно Доклада от 2015 носителите на НКН (личности, асоциации, общности и т.н.) биха могли да предприемат инициатива за вписване на НКН в Национален регистър на НКН на Република Гърция. След като общността обяви интереса си да защити и популяризира елемент, представляващ НКН, Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство към Министерството на културата и спорта, съвместно с представители на общностите, отправя покана за публична информационна среща. Културни асоциации, музеи, общински власти, профсъюзи и други институции, независими изследователи и най-вече носителите на елемента на НКН биват поканени да участват и да изразят мнението си. Целта на тази среща е най-вече да бъде предоставена информация за целите и възможностите за опазване и съхранение на културното наследство и устойчиво развитие на местно ниво. Очакваният резултат от срещата е да се даде възможност на общностите да изразят по открит и непосредствен начин техните виждания по отношение на възможностите за документиране и вписване на тяхното НКН. Освен това, тези срещи осигуряват активно участие на общността в подготовката за вписване на елемент в Националния регистър на НКН на Република Гърция. Като следваща стъпка, член на общността, който е всеобщо признат за пазител на колективната памет и идентичност трябва да поеме координацията на документацията. Като алтернатива, тази задача би могла да се възложи и на комитет за целта.

Важно е да се спомене и включването от страна на Република Гърция на неправителствените организации в процесите по опазване на НКН.

Съгласно Доклада от 2015 г., Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство към Министерството на културата и спорта периодично организира кампании за повишаване на осведомеността в областта на НКН,

⁶² Превод на автора, виж <https://ich.unesco.org/en-state/greece-GR?info=periodic-reporting#rp>

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

като целта им е по този начин да се гарантира, че всяка област на НКН и всеки регион на страната са отразени в Националния регистър на НКН.

Към момента на Доклада от 2015г., съществуват три неправителствени организации, които са официално сертифицирани от национална комисия за ЮНЕСКО в тази област: Фондацията за култура към Банка Пиреос, „Leseum Club of Greek Women“ и Фолклорната фондация от Пелопонес. Фондацията за култура към банка Пиреос е най-активната неправителствена организация, която е участвала в подготовката на документацията на определени елементи на НКН, които са вписани в Националния регистър на НКН. Освен това Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство работи в тясно сътрудничество в неправителствените организации с цел разпространение на целите на Конвенцията на ЮНЕСКО и особено в областта на опазване на НКН⁶³.

3. Органи

С Указ на президента на Република Гърция⁶⁴ се постановява, че Министерството на културата и спорта е органът, отговорен за имплементирането на Конвенцията на ЮНЕСКО и по-конкретно, Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство, която е част от Главна дирекция за антики и културно наследство. Съгласно гореспоменатия указ, същата дирекция е отговорна и за планирането и имплементацията на мерките за опазване на елементите на нематериалното културно наследство, вписвани в Националния регистър на НКН и в листите на ЮНЕСКО.

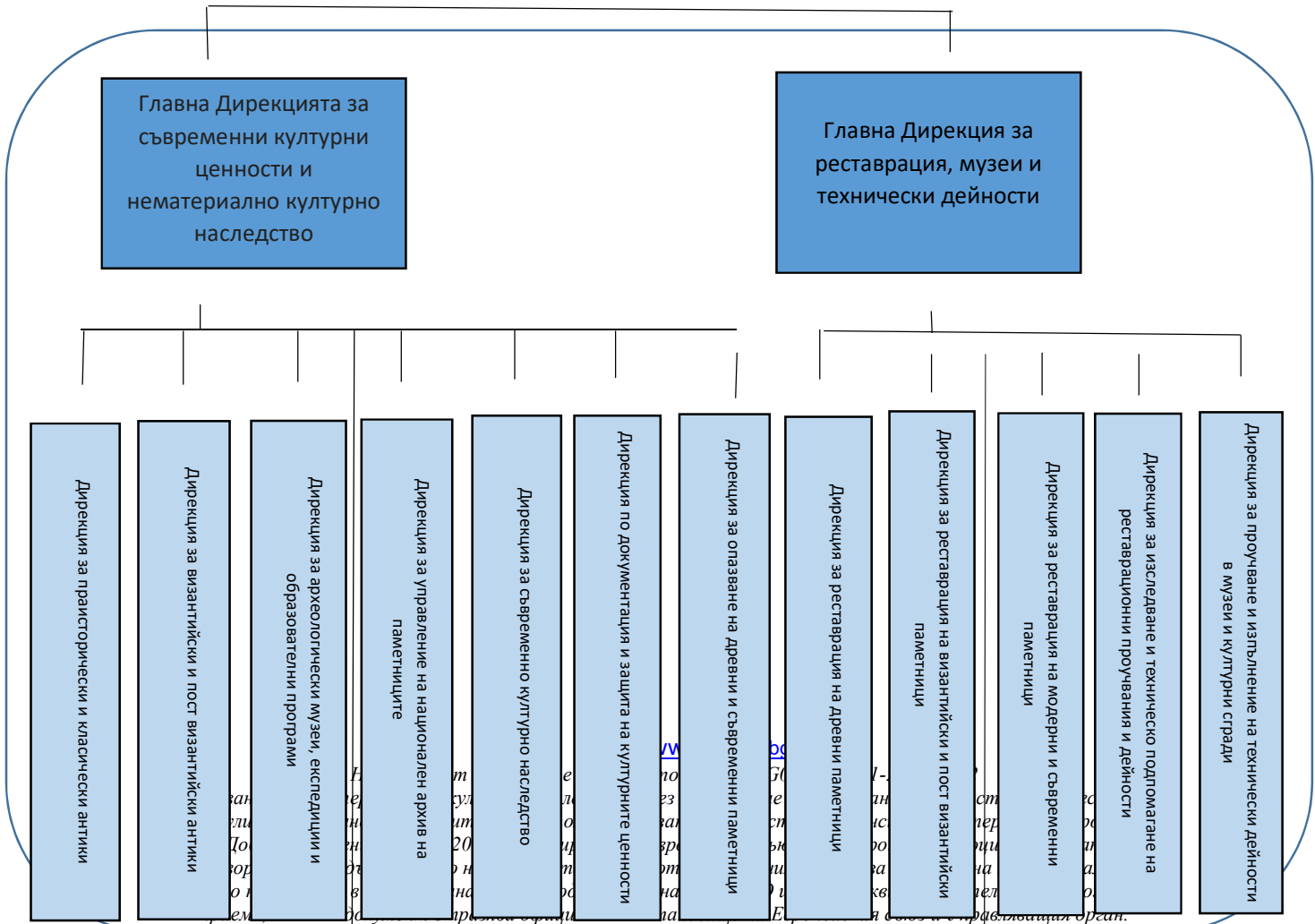
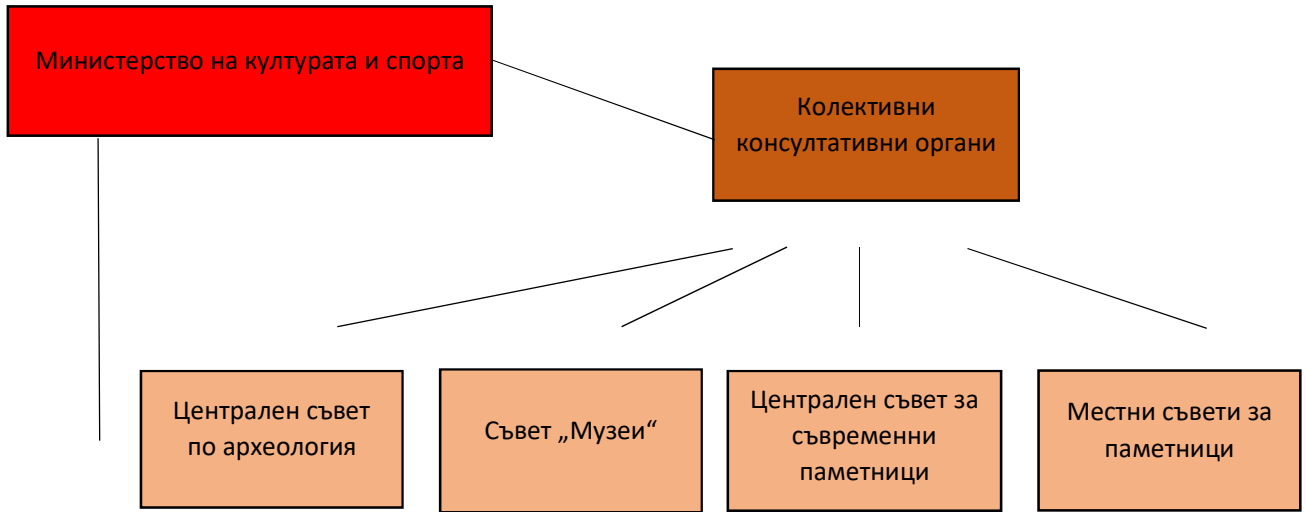
През октомври 2012 г. се създава Национален научен комитет за прилагане на Конвенцията на ЮНЕСКО⁶⁵, чийто мандат се продължава с Решение на Министерството през ноември 2016.

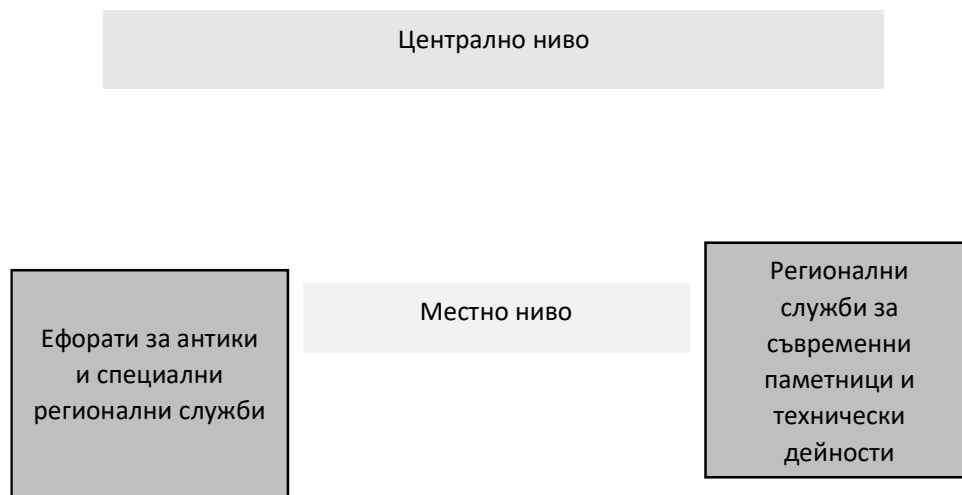
Основната задача на Националния научен комитет е да подпомага администрацията при прилагане на Конвенцията на ЮНЕСКО и по-конкретно в планирането и оценката на политиките в областта на НКН: да допринася за оценката на документацията, подадена за вписване в Националния Регистър на НКН на Република Гърция, да предоставя мнение по отношение на номинираните елементи за вписване в международните листи, предвидени в Конвенцията на ЮНЕСКО и да допринася за планирането на мерки за повишаване на осведомеността по отношение на нематериалното културно наследство.

⁶³ <https://ich.unesco.org/en-state/greece-GR?info=periodic-reporting#rp>

⁶⁴ Presidential Decree No 104 “Organization of the Ministry of Culture and Sports” (Official Government Gazette 171 / A / 28-6-2014)

⁶⁵ Decree of the Minister of Culture (Online Publication Number [At.A]: B4I:.6r-.1\7B)

Фиг. 1 Институционална рамка, източник Съвет на Европа⁶⁶

4. Регистри и вписани елементи

Националният регистър на нематериалното културно наследство на Република Гърция, както беше споменато се води и поддържа от Министерството на културата и спорта на и по-конкретно, от Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство, която е част от Главна дирекция за антики и културно наследство⁶⁷.

Регистърът е достъпен за широката общественост чрез интернет страница, която е свързана с портала на Министерството и културата.⁶⁸

Също така, съгласно Доклада от 2015 г. съществуват няколко архива (repositories*) за фолклорна и етнографска информация, които варират от колекции на фолклорен материал до организирани архиви, няма друг единен регистър, изцяло посветен на нематериалното културно наследство. Някои от тези архиви са дигитализирани и

⁶⁶ Превод на автора, виж <https://www.coe.int/en/web/herein-system/greece>

⁶⁷ Presidential Decree No 104 "Organization of the Ministry of Culture and Sports" (Official Government Gazette 171 / A / 28-6-2014

⁶⁸ <http://ayla.culture.gr>

достъпни за широката общественост. Мрежата за материално и нематериално културно наследство, създадена от Центъра за изследване на гръцкия фолклор, който представлява филиал на Атинската академия е най- добре документирана и достъпна за широката общественост.

Важно е да се отбележи, че съгласно Доклада от 2015 г. най-същественото предварително условие за вписване на елемент в Националния регистър на НКН на Република Гърция е активния интерес на неговите носители към опазване на това, което те считат за важни аспекти на тяхната идентичност.

На следващо място, за да бъде вписан един елемент, той трябва да представлява НКН по смисъла на ал. 2 от Конвенцията на ЮНЕСКО. Документацията се подготвя от общността на носителите на НКН. Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство предоставя необходимата техническа и/ или научна подкрепа. В някои случаи неправителствени организации, местни образователни или други институции или независими изследователи в областта биват включени в подготовката на документацията. Крайната версия на документацията се преглежда от Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство съгласно критериите, установени в Глава 1.2. от Оперативни насоки относно имплементирането на Конвенция на ЮНЕСКО⁶⁹.

Както беше споменато, за да се впише един елемент в Националния регистър на НКН, трябва предварително да е налице интерес от опазването и популяризирането му от страна на общността на носителите му. Ето защо, Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство провежда кампании с цел да информира местните общности и носителите на НКН за възможността да впишат определени проявления на тяхното НКН в Националния регистър. Всеки елемент на НКН, който се впише в Националния регистър следва да бъде актуализиран най- малко на всеки пет години, като това зависи от типа НКН. Процесът по актуализация е идентичен с процеса по вписване, т.е. отправя се отворена покана към общностите на носителите същите да актуализират техния вписан елемент.

Към момента, в Националния регистър на НКН има вписани 27 елемента⁷⁰. Република Гърция също така успешно е вписала 6 елемента в Представителен списък ЮНЕСКО на нематериалното културно наследство на човечеството⁷¹.

5. Добри практики

⁶⁹ <https://ich.unesco.org/en/state/greece-GR?info=periodic-reporting#rp>

⁷⁰ <http://ayla.culture.gr/en/category/elements-inscribed-in-the-national-inventory-of-ich/>

⁷¹ [https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country\[\]=00084&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs](https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country[]=00084&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs)

Както беше споменато един от основните приоритети на Република Гърция при имплементирането на Конвенцията на ЮНЕСКО е активно участие на общностите на носителите на НКН, особено на по-младите поколения, в защитата и насърчаването на НКН и това е постигнато чрез включване на носителите на НКН в много от етапите на неговото опазване и популяризиране.

Например, съгласно Доклада от 2015 г. съществено предварително условие за вписване на елемент в Националния регистър на НКН е активния интерес на неговите носители към опазването му. На следващо място, документацията за вписване се подготвя от общността на носителите на НКН с техническа и/или научна подкрепа на Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство. В някои случаи неправителствени организации с дейност в областта на НКН също биват включени в подготовката на документацията.

Добра практика за включване на гражданското общество в опазването на НКН е и практиката на Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство да организира кампании с цел да бъдат информирани местните общности и носителите на НКН за възможността да впишат определени изрази на тяхното НКН в Националния регистър.

Процесът по актуализация на вписаните елементи отново се провежда с участието на гражданското общество, като за целта се отправя отворена покана към общностите на носителите да актуализират техния вписан елемент.

В отговор на въпрос дали правителството на Република Гърция делегира правомощия за опазване на НКН на неправителствени организации, администрацията на правителството отговаря, че тези правомощия не биха могли да бъдат делегирани, тъй като не са изключителни правомощия на публичната администрация. Съгласно чл. 24 от Конституцията на Република Гърция, опазването и съхранението на културното наследство е конституционно право на гражданите на Република Гърция (както и отговорност на държавата). В този смисъл, всеки гражданин (както и техните асоциации, НПО и т.н.) имат право да участват в опазването на НКН и много от тях наистина участват в различни културни асоциации, както се наричат повечето неправителствени организации в Гърция, активни в областта на НКН.⁷²

Примери за добри практики за участие на НПО в процеса по опазване на НКН са следните, посочени от Република Гърция в Доклада от 2015 г. са и следните:

Дейности в областта на НКН от страна на Фондацията за култура към Банка Пиреос, като например:

⁷² Анкета, подготвена и изпратена от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО като част от настоящия проект.

- Честване на Европейските дни на художествените занаяти в Музея на мраморните занаяти⁷³
- Честване на Европейските дни на художествените занаяти в музея на коприната⁷⁴
- Образователните програми на Фондацията за култура към Банка Пиреос⁷⁵
- PLUGGY⁷⁶, подвижна социалната платформа за осведомяване и участие на обществото в културното наследство.⁷⁷

6. Интелектуална собственост и опазване на нематериалното културно наследство

Не е открита информация за предвидена защита на нематериалното културно наследство в законодателството на Република Гърция в областта на интелектуалната собственост. На въпрос от Анкета, подготвена и изпратена от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО като част от настоящия проект, дали законодателството на Република Гърция предвижда защита на нематериалното културно наследство от злоупотреба с него и неправомерно използване, експерт от администрацията на централната власт отговаря, че подобна защита не е предвидена.

III. РЕПУБЛИКА КИПЪР

1. Законодателство

Конвенцията за нематериалното културно наследство е ратифицирана от Парламента на Република Кипър през 2005 г. Именно ратификацията на Конвенцията („Конвенцията на ЮНЕСКО“) е посочена като приложимо законодателство в областта на НКН от експерти в областта в отговор на искане за информация от страна на Регионалният център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО.

Съгласно информацията, достъпна интернет страницата на Отдел „Антики“ към Министерство на комуникациите и труда на Република Кипър е страна по множество Конвенции в областта на културата и културното наследство, като например Европейска културна конвенция, Конвенция за защита на културните ценности в случай на въоръжен

⁷³ <http://www.piop.gr/en/Activities/ekdiloseis-mouseia/MMT-ehx-2019.aspx>

⁷⁴ <http://www.piop.gr/en/Activities/ekdiloseis-mouseia/MM-ehx-2019.aspx>

⁷⁵ <http://www.piop.gr/en/Programmes/ekpaideutika-programmata-mouseion.aspx>

⁷⁶ http://www.piop.gr/en/Programmes/EuropeanProjects/european_programmes_PLUGGY.aspx

конфликт и др. Република Кипър не е страна по Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото на Съвета на Европа.⁷⁸

Експерти по НКН от Република Кипър посочват също така като приложимо законодателство в областта на културното наследство Закона за антиките и Закона за неговото изменение от 2012 г.⁷⁹ Видно обаче от Глава I и II от Закона за Антиките е, че същият урежда статута, собствеността и защитата на антиките и старинните паметници на територията на Република Кипър и в този смисъл е един изключително значим нормативен акт в областта на недвижимото и движимото културно наследство, но не разглежда опазването на нематериалното културно наследство.

При проучването на законодателството и предоставената от Република Кипър информация не е открита информация относно приет специален закон в тази област, както и друг нормативен акт, в който да са имплементирани разпоредбите на Конвенцията на ЮНЕСКО.

2. Имплементация на разпоредбите на чл. 11 (б) и 15 от Конвенцията на ЮНЕСКО и разпоредбите на Оперативните насоки относно имплементирането на Конвенция на ЮНЕСКО наследство, доколкото същите предвиждат повишаване на гражданското участие.

Съгласно Доклад относно имплементацията на Конвенцията на ЮНЕСКО и относно статута на елементите, вписани в Представителния списък на нематериалното културно наследство на човечеството предаден на 15 декември 2013⁸⁰ („Доклад от 2013г.“), Архивът на устните традиции на Изследователския център на Република Кипър към Министерството на Образованието и културата съхранява материали, събрани между 1990 и 2010 г. от изследователи чрез интервюта с хора и групи, записи на изпълнения и експедиции до общности и села. Интервюираните са предимно възрастни носители на традиции, част от които бежанци, изселени от техните общности по време на войната през 1974г. Събраните данни са включени в Регистъра на елементите НКН, като това е постигнато с *активното участие на общностите и техните отделни членове*, а информацията е била използвана за включване в Регистъра *с тяхното съгласие*. Приложението към публикувания Регистър съдържа списък на вписаните елементи, както и на общности и членове на общността, предоставили информация за всяка традиция. Използваните първични източници (т.е. интервюта) се съхраняват в Архива на устните традиции и са на разположение на изследователи и всяко друго лице за консултация.

⁷⁸ https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/199/signatures?p_auth=dg2WfyCT

⁷⁹ Превод на автора, виж The Antiquities Law and The Antiquities (Amendment) Law 2012

⁸⁰ <https://ich.unesco.org/en/state/cyprus-CY?info=periodic-reporting#tp>

Също така се провеждат консултации с неправителствени организации в областта на НКН и относно неговите по специфични аспекти, като от тях се очаква да предоставят материали за вписване на елементи в Регистъра на НКН.

3. Органи

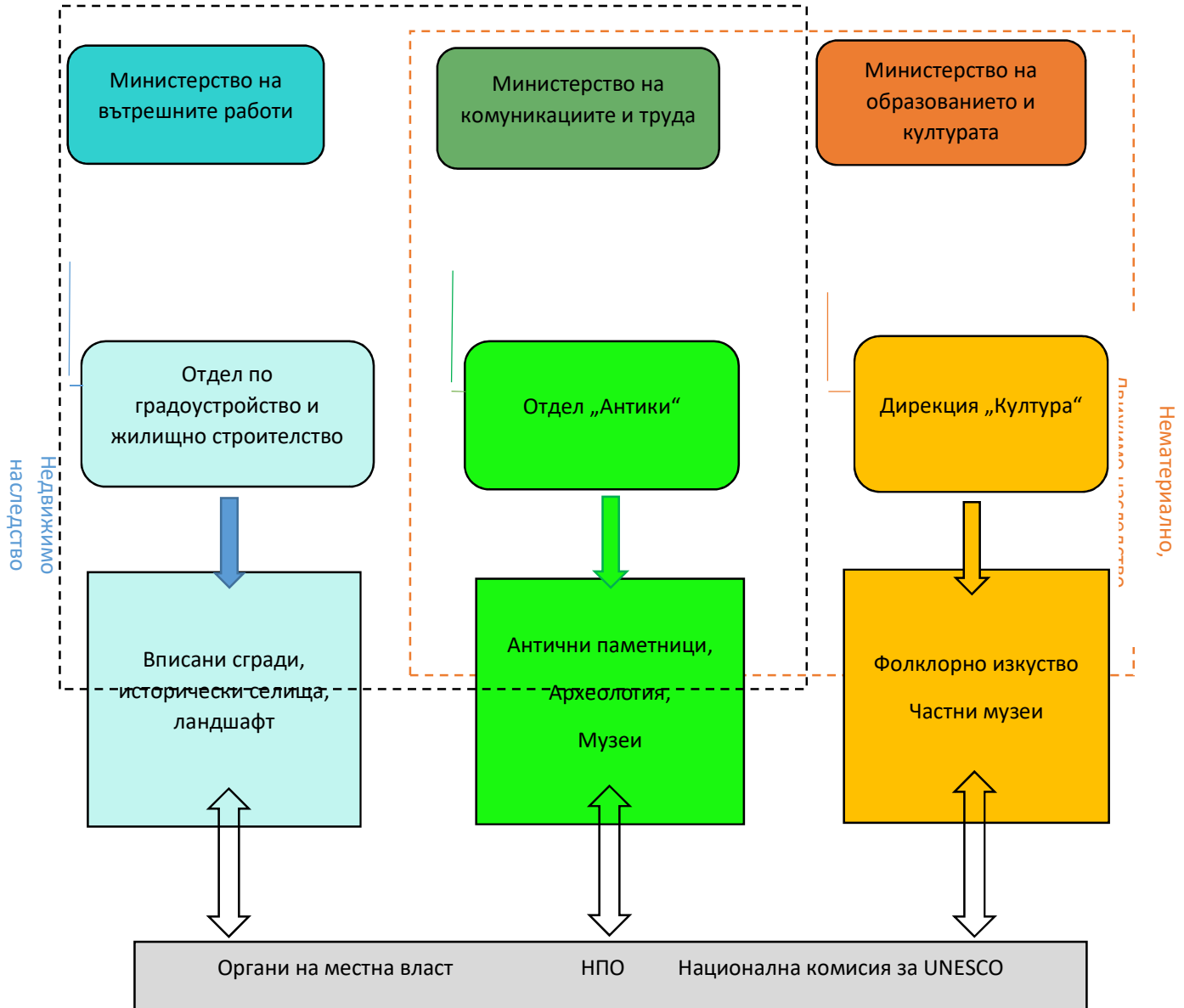
Основният национален орган, отговарящ за опазването на нематериалното културно наследство и популяризирането на съвременната култура в Република Кипър е Министерството на образованието и културата. В рамките на Дирекцията за култура на Министерството на образованието и културата съществува специален отдел по традиционната култура, целящ защитата и популяризирането на обекти на традиционното културно наследство.

Също така, активна роля в опазване на нематериалното културно наследство има Кипърската национална комисия за ЮНЕСКО, която работи под надзора на Министерството на образованието и културата. Активно участва в ефективното прилагане на всички културни конвенции на ЮНЕСКО, включително Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на НКН. Кипърската национална комисия за ЮНЕСКО предлага защитни мерки, които да бъдат прилагани от Дирекцията по култура или други заинтересовани страни, допринася за повишаване на осведомеността чрез съответните дейности и публикации, насърчава участието на общността в защитата на определени елементи на НКН.

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

Фиг. 2 Институционална рамка, източник Съвет на Европа ⁸¹

4. Регистри и вписани елементи

Регистър на елементи от НКН на Кипър е създаден от експерти в Кипърския изследователски център (Министерство на образованието и културата) въз основа на неговия Архив на устните традиции. Регистърът е публикуван през 2012 г. със заглавие: Елементи на нематериалното културно наследство на Кипър.⁸²

В Доклад от 2013 г. още се посочва, че освен този регистър, в Министерството на образованието и културата към датата на Доклада се обсъжда създаването на Национален опис на НКН на Република Кипър, който ще включва по-широко участие на общности и носители на традициите, както за идентифициране на елементи на НКН, така и за тяхното опазване. В допълнение, този опис ще бъде разработен във формат, позволяващ редовно актуализиране и ще бъде достъпен за обществена консултация чрез уеб портал. Критериите за включване на елемент в Националният опис, отговарят на критериите, определени в глава I.2 от Оперативни насоки относно имплементирането на Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство. След като Описът бъде финализиран и одобрен от Министерски съвет той ще се води от Дирекция „Култура“ на Министерството на образованието и културата, в сътрудничество с Кипърската национална комисия за ЮНЕСКО и експерти по НКН в Кипър.

Във връзка с посочената информация в Доклада от 2013, Регионалният център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО изпрати запитване до посочени експерти в НКН на Република Кипър през юни 2019 г. с молба за актуална информация дали към момента вече създаден такъв опис и какви са начините, по които той включва по-широко участие на общности и носители на традиция, както и дали е достъпен ли е за консултация чрез уеб портал.

Съгласно отговор на Кипърска национална комисия за ЮНЕСКО от 31.07.2019, през 2015 г. към Министерството на образованието и културата стартира отворена процедура за предложения от общности и НПО, с цел да се създаде гореспоменатия Национален опис на нематериалното културно наследство на Кипър. Документите относно номинациите, изпратени от заинтересованите общности се обработват от експертен

⁸¹ Превод на автора, виж <https://www.coe.int/en/web/herein-system/cyprus>

⁸² Превод на автора, Από την άυλη πολιτιστική κληρονομιά της Κύπρου, <https://ich.unesco.org/en-state/cyprus-CY?info=periodic-reporting#rp>

комитет в тясно сътрудничество с общностите, групи от носители на НК, заинтересовани лица, изследователски институти и други заинтересовани страни.

За да бъде един елемент включен в Националния Опис на НКН следва да отговаря на следните критерии:

1. Елементът да представлява нематериално културно наследство, както е дефинирано в член 2 от Конвенцията:

1.1. Елементът да е част от следните области:

(а) устни традиции и форми на изразяване, в т.ч. и езика в качеството му на носител на нематериалното културно наследство; (б) художествено- изпълнителско изкуство; (в) социални обичаи, обреди и празненства; (г) знания и обичаи, отнасящи се до природата и вселената; (д) знания и умения, свързани с традиционните занаяти.

1.2 Елементът да се предава от поколение на поколение и постоянно да се пресъздава от общностите и групи в отговор на тяхната среда, взаимодействието им с природата и историята им и да им осигурява усещане за идентичност и приемственост, като по този начин насърчава уважението към културното многообразие и човешкото творчество.

1.3 Елементът да е в съответствие с настоящите международни актове относно правата на човека, както и с изискванията за взаимно уважение между общностите, групите и отделните лица и за устойчиво развитие.

2. Включването елемента да може да допринесе за осигуряване на видимост и осъзнаване на значението на нематериалното културно наследство и за насърчаване на диалога, като по този начин се отразява културното многообразие в световен мащаб и е свидетелство за човешкото творчество.

3. Да са разработени мерки за защита и популяризиране на елемента.

4. Номинациите да са подготвени с възможно най-широко участие на общности (местни власти, практикуващи специалисти, културни организации, други НПО) с тяхното безплатно, предварително и информирано съгласие.

Националният опис на нематериалното културно наследство се актуализира всяка година с добавяне на нови елементи и актуализиране на съществуващите записи.

Към момента, от предоставената информация и консултация с листите на ЮНЕСКО, Република Кипър има 4 елемента, вписани в Представителен списък ЮНЕСКО на

нематериалното културно наследство на човечеството⁸³ и 26 елемента в Национален опис на нематериалното културно наследство⁸⁴.

5. Добри практики

Като добра практика за включване на обществото и неправителствените организации в опазването на нематериалното културно наследство на първо място би могъл да се посочи Архивът на устните традиции на Изследователския център на Република Кипър към Министерството на Образованието и културата, в който се съхраняват дългогодишни изследователски материали, събрани чрез интервюта на отделни личности и групи, носители на НКН. Тези данни са включени в Регистъра на елементите НКН, като това е постигнато с активното участие и съгласие на общностите и техните отделни членове. Самите първични източници (т.е. интервюта) се съхраняват в Архива на устните традиции и са на разположение за консултация.

Също така добри практики са провежданите консултации с неправителствени организации в областта на НКН възможността НПО да предлагат за вписване на елементи в Регистъра на НКН.

Друга добра практика е създаването на Национален опис на НКН на Република Кипър, с широко участие на общности и носители на традициите, както за идентифициране на елементи на НКН, така и за тяхното опазване, във формат, позволяващ редовно актуализиране и ще бъде достъпен за обществена консултация чрез уеб портал.

Съгласно информацията, предоставена от Република Кипър, като пример за добра практика биха могли да се посочат програмите за опазване на НКН, които се финансират от Министерство на образованието и културата по предложение на неправителствени организации и общността. 10 % от годишният бюджет за културна дейност е предназначен за опазване на НКН⁸⁵. Министерството на образованието и културата насърчава организациите, общностите, асоциациите и физическите лица да представят конкретни предложения, които да спомогнат за популяризиране на целите на Конвенцията на ЮНЕСКО. Съгласно Доклада от 2013 г., този подход прави общността и носителите на НКН по отговорни към тяхното културно наследство и ги стимулира да предприемат инициативи за неговата защита.

В този смисъл следва да се спомене, „Схема за опазване и усъвършенстване на нематериалното културно наследство на Кипър (2016-2017 г.)“, чиято обща цел се е състояла в това да бъде основа за целенасочена обществена подкрепа и финансиране на

⁸³ [https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country\[\]=00047&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs](https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country[]=00047&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs)

⁸⁴ http://www.unesco.org/cy/Programmes-Intangible_Cultural_Heritage_of_Cyprus,EN-PROGRAMMES-04-02-03,EN

⁸⁵ <https://ich.unesco.org/en-state/cyprus-CY?info=periodic-reporting#trp>

организации, свързани с опазване и популяризиране на нематериалното културно наследство на Кипър⁸⁶.

Освен това, Министерството на образованието и културата редовно провежда консултации с местните власти на общности, които желаят сътрудничат с националните органи за опазването на НКН. Специално внимание се обръща на общности, които имат вписан елемент или са в процес на вписване на елемент в националния регистър. От общностите се изисква да подготвят план за действие по отношение на защитата на тези елементи, след което Службите за култура оценяват ефективността на предложените мерки и предлагат изменения и възможности за финансиране. Например, община Лефкара организира редица промоционални дейности, които имат за цел да възстановят популярността на дантелата от Лефкара, тези дейности включват организиране на панаири и открити пазари, на които са обединенията на практикуващите в тази област участват активно.⁸⁷

От друга страна, Организацията за туризъм на Кипър при Министерството на енергетиката, търговията, промишлеността и туризма, включва в своя годишен план и популяризирането на традиционни културни прояви и насърчаването на устойчив и отговорен туризъм в местните общности, в които елементите на НКН процъфтяват и все още се практикуват от носители на тези традиции.⁸⁸

6. Интелектуална собственост и НКН

Не е открита информация за предвидена защита на нематериалното културно наследство в законодателството на Република Кипър в областта на интелектуалната собственост.

IV. РЕПУБЛИКА СЛОВЕНИЯ

1. Законодателство

Република Словения е една от държавите страна по Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство („Конвенцията на ЮНЕСКО“), която ратифицира на 18 септември 2008 г.⁸⁹ Разпоредбите на Конвенцията на ЮНЕСКО са имплементирани в много голяма степен в нейното национално законодателство.

⁸⁶ За повече информация виж

https://www.fundingprogrammesportal.gov.cy/easyconsole.cfm/page/prog/prog_id/3509/lang/en

⁸⁷ <https://ich.unesco.org/en-state/cyprus-CY?info=periodic-reporting#rp>

⁸⁸ <https://ich.unesco.org/en-state/cyprus-CY?info=periodic-reporting#rp>

⁸⁹ По информация от <https://ich.unesco.org/en/states-parties-00024> (последно посетен на 25.08.2019).

Според друг официален информационен източник

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

„Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство“ финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

Република Словения е страна и по Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото на Съвета на Европа (Фаро Конвенция), която ратифицира на 17 септември 2008 г.⁹⁰.

Сред нормативните актове на Република Словения с най-голямо значение за опазване на нематериалното културно наследство се открояват: Закон за опазване на културното наследство⁹¹, заедно със Закона за изменение на Закона за опазване на културното наследство⁹², Наредба (Правила) за регистъра на културното наследство⁹³, Правилник за списъците на видовете наследство и политиките за опазване⁹⁴, Закон, регулиращ осъществяването на обществен интерес в областта на културата⁹⁵.

Законът, регулиращ осъществяването на обществен интерес в областта на културата представлява общ закон, определящ обществен интерес към културата, отговорните органи и обхвата на техните задачи, документите и механизмите за неговото прилагане.

Законът за защита на културното наследство (Официален вестник № 16/08 и последващите изменения) през 2008 г. прилага Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство в словенския правен ред. Следвайки Конвенцията, законът определя нематериалното културно наследство, компетентните органи и техните отговорности, система от мерки и управлението на Националния регистър на културното наследство.

През 2008 г. Законът за опазване на културното наследство определи нематериалното наследство като ключова новост. При влизане в сила на закона терминът „живо културно наследство“ се използва за нематериално културно наследство, а с влизането в сила на Закона за изменение и допълнение от 21 май 2016 г. се въвежда техническо по-ясния и подходящ термин „нематериално културно наследство“.

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5016#> Законът за ратифициране на Конвенцията е обнародван и влязъл в сила през месец януари 2018 г.

⁹⁰ https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/199/signatures?p_auth=dg2WfyCT

⁹¹ Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD1; 2008) / Law on Protection of Cultural Heritage:

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4144#>

⁹² Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1D; 2016) / Law Amending the Law on Cultural Heritage Protection:

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7395>

⁹³ Pravilnik o registru kulturne dediščine (2009) / Rules on the register of cultural heritage: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV9583>

⁹⁴ Pravilnik o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah (2010) / Print preview Rules on lists of types of heritage and conservation policies:

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV9575>

⁹⁵ Act Regulating the Realisation of the Public Interest in the Field of Culture - Original 1996 (Official gazette No. 96/02

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

Под нематериално културно наследство в Словения се разбира: устни традиции и народна литература (например разказване на истории); представления и презентации (театър, например Škofja Loka Passion Play, пеене, инструментална музика); обичаи и навици (сезонни обичаи, например Kurentovanje или Mardi Gras в Cerknica); знания и практики, свързани с околната среда; традиционно занаятчийско майсторство (например дантела от Идрия, традиционно производство на сол); културна среда.

В чл. 1, ал. 3 от Закона за опазване на културното наследство е дефинирано културното наследство като материално и нематериално.

Законодателят изрично е предвидил, че при преследване на публичния интерес в опазването на културното наследство държавата, областите, общините следва да си сътрудничат с носителите на културното наследство, с търговски дружества, неправителствени организации и гражданското общество⁹⁶.

Определени са компетентните институции, които имат правомощията да прилагат мерките по опазване на културното наследство, като в сферата на нематериалното културно наследство чл. 3, ал. 1, т. 32 посочва, че това е координатор по опазване на нематериалното културно наследство. Координатор от 2011 г. е Словенския етнографски музей⁹⁷.

Нормативно в чл. 20 от Закона е предвидена процедура според, която нематериално културно наследство, вписано в регистъра може да се обяви за такова от особено значение, след провеждане на *публични изслушвания, проведени по начин, по който да бъдат поканени и включени общностите, групите и отделните лица, които са носители на нематериалното културно наследство, предмет на обявяването, както и всяка друга заинтересована общност*. Нематериалното наследство с национално значение се обявява с указ на правителството, а нематериалното наследство от местно значение - с постановлението на представителния орган на провинцията или общината. Актът за провъзгласяване съдържа идентифициране на нематериалното наследство от особено значение, ценностите, обосноваващи декларирането на нематериалното наследство от особено значение, разпоредбите за неговото опазване на нематериалното наследство, *подкрепата на общността, групи и индивиди, които го носят*, и защитата на културните пространства, свързани с него. Интересна правна възможност дава разпоредбата на чл. 20, ал. 4 от Закона за опазване на културното наследство, в която е предвидено, че актът за провъзгласяване определя и начина на упражняване на авторското право и сродните му права, свързани с нематериалното културно наследство от особено значение, като се вземат предвид разпоредбите, уреждащи авторските права и други сродни права, но по

⁹⁶ Чл. 2, ал. 4 от Закона за опазване на културното наследство

⁹⁷ <https://www.etno-muzej.si/en>

начин, който позволява публичен достъп до нематериално наследство от особено значение и го пренася от поколение на поколение.

Изрично в нормативен текст е предвидено инвестирането на публични средства за опазването и съживяването на нематериалното наследство, когато такива са необходими за опазването, съживяването на нематериално наследство от особено значение или прилагането на други мерки за опазване, извънредните разходи над обичайните разходи, ползи и ползи, произтичащи от състоянието на елемента, и тези разходи са несъизмерими с капацитета на титуляра, държавата, провинцията или общината.⁹⁸ Предвидени са и конкретни възможности като тази, че *„публичните средства могат да бъдат инвестирани и за съфинансиране на лихви по банкови заеми, предназначени за поддържане, възстановяване и прилагане на други мерки за защита“*; *„публичните средства могат да бъдат инвестирани и за финансиране на спешни мерки за опазване на нематериалното културно наследство, които са задължителни и изискват незабавно прилагане“*⁹⁹.

Друга конкретна форма на финансиране, предвидена в закона е инвестиционен договор, който може да се сключи между държавата, провинцията или общината като финансираща страна и носител на нематериално културно наследство. Договорът определя условията за осигуряване на обществена достъпност на нематериалното наследство от особено значение и всички специфични мерки за защита. При сключването на договора следва да се спазва Закона, регулиращ осъществяването на обществен интерес в областта на културата. Публичните средства се изплащат след изпълнение на дейностите, посочени в инвестиционния договор, а когато работата не е изпълнена в съответствие с договореното, бенефициентът е длъжен да върне придобитите публични средства¹⁰⁰.

Също така е предвидено, че Министерството може да отпуска допълнителни средства от държавния бюджет на провинцията или общината за съфинансиране на програмата за защита и възстановяване на нематериалното наследство от особено значение, приета от провинцията или общината.

Разпоредбите на чл. 65, 66 и 67 от Закона уреждат основни правила на воденето на Регистъра на културното наследство, неговото съдържание и компетентен орган. В чл. 66, ал. 7 изрично е посочено, че данните за носителя на нематериалното наследство, който се включват в Регистъра са: лично име, дата на раждане, номер на приносител, адрес на местоживеене, мястото на пребиваване, описание на дейността и характерна снимка или снимка, ако е физическо лице. Информация за юридическото лице или друга

⁹⁸ Съгласно чл. 40а от Закона за опазване на културното наследство

⁹⁹ Съгласно ал. 2 и 3 на чл. 40а от Закона за опазване на културното наследство

¹⁰⁰ Съгласно ал. 5 и 6 на чл. 40а от Закона за опазване на културното наследство

форма на сдружение, която е носител на нематериалното наследство са: име или фирма, номер на приносителя, седалище, седалището, описание на дейността и характерна снимка или снимка.

За целите на настоящия преглед и анализ е интересна ал.5 на чл. 67 от Закона, в която е предвидено, че физическите и юридическите лица, за които се отнася информацията в Регистъра, имат задължение да актуализират това съдържание при промяна.

Нормативно е уредено и *доброволчеството* като форма на включване на гражданите и общността в политиката за културното наследство. В чл. 102 от Закона е предвидено, че хората с подходящо образование или квалификация могат да работят като доброволци при предоставяне на обществени услуги в областта на закрилата. Освен ако не е предвидено друго със закон, доставчикът на обществени услуги при завършване на доброволческата услуга издава удостоверение за трудов стаж или квалификация. Предвидено е още и включването на доброволци – довереници, чиято задача е да развиват обществената осведоменост за културното наследство, да информират и неофициално да наблюдават състоянието на закрила в областта. Отношенията между доброволеца и доставчика на обществени услуги се уреждат с договор.

На неправителствените организации в Закона за опазване на нематериалното културно наследство са посветени още няколко конкретни разпоредби, които представляват добър пример за широко включване на гражданското общество в осъществяването на политиката в областта на културата, което включване е определено на ниво закон. В чл. 107 е предвидено, че неправителствена организация, която допринася значително за опазването, развитието на осведомеността на наследството, разпространението на знания и умения, свързани с наследството, както и обучението и ученето през целия живот, може да придобие статут на неправителствена организация в обществен интерес в областта на опазване на културното наследство. Статутът се получава въз основа на Закона, регулиращ осъществяването на обществен интерес в областта на културата и на закона, регулиращ статута на НПО в обществен интерес.

Неправителствена организация, получила статут на неправителствена организация от обществен интерес в областта на опазването на културното наследство има следните права:

- да предоставя становища и предложения за решения на конкретни въпроси на закрилата на културното наследство;
- да участва в консултативни органи на министерствата, регионите и общините;
- да участва в подготовката на стратегията, посочена в член 73 от Закона за опазване на културното наследство, както и на други стратегически документи на държавата, регионите и общините относно опазването на наследството;

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

- да изпълнява други задачи за опазване чрез покани за участие в търг.

Предвидено е, че в случаите, в които неправителствена организация със този статут едновременно с това е и собственик на наследството (носител на права), има право да участва в защитата на въпросите, касаещи това конкретно наследство, при условие че няма конфликт на интереси между неговата роля като собственик (носител на права) и неправителствената организация. Органът, компетентен да определи дали има конфликт на интереси е министърът на културата¹⁰¹.

В **Наредбата (Правилата) за регистъра на културното наследство**¹⁰² уредбата е детайлизирана. Като тук е интересно да се спомене кои са лицата имащи право на инициатива на вписване и отписване от Регистъра в частта му за нематериалното културно наследство. Съгласно чл. 7, ал. 4- 6 от Наредбата (Правилата) инициатива за вписване в Регистъра на живото наследство¹⁰³ може да подаде всеки. Заявката за вписване се прави от компетентна организация. Предложението съдържа информацията, посочена във ал. 2 на чл. 7. Предложеният елемент се вписва в регистъра от Министерството.

В **Правилника за списъците на видовете наследство и политиките за опазване**¹⁰⁴ са изброени видовете живо наследство¹⁰⁵, а именно:

- „Устна традиция и народна литература“: обхваща много човешки дейности, свързани с езиковия израз, като традиционен инструмент за разпространение на народната традиция, данни и знания. Включва диалекти, поговорки, пъзели, шеги, поезия, разказване на истории, митология и многословия;
- „Спектакли и изпълнения“: включват по-специално форми на музикално, певческо, танцово или театрално представление и артистична изява, изпълнявани публично. В тази категория са включени и фолклорни туристически събития, основани на компонентите на живото наследство, които в крайна сметка стават част от местната и национална традиция. Част от изпълняваното живо наследство са игри, които са разделени на деца, възрастни и спорт.

¹⁰¹ Съгласно чл. 108 от Закона за опазване на културното наследство

¹⁰² Pravilnik o registru kulturne dediščine (2009) / Rules on the register of cultural heritage: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV9583>

¹⁰³ В английската версия на текста на Наредбата, която авторът на настоящия текст ползва използваният термин е “Live Heritage”. С този термин е боравено и в Закона за опазване на културното наследство до изменението му през 2016 г., когато е заменен от термина “Intangible cultural heritage”. В конкретния случай или текстът на подзаконовия нормативен акт не е актуализиран и хармонизиран с променения акт от висока степен или в достъпната версия на английски език не е отразена промяната.

¹⁰⁴ Pravilnik o seznamih zvrsti dediščine in varstvenih usmeritvah (2010) / Print preview

Rules on lists of types of heritage and conservation policies:
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV9575>

¹⁰⁵ Виж бележка 80 по-горе.

- „Обичаи и навици“ са различни дейности в областта на социалната култура, които характеризират и диференцират празничните и светските форми на човешкото действие, вяра и поведение. Това включва годишни, свързани с жизнен цикъл, с работа или право, семейни и обществени тържества;
- „Познаване на природата и околната среда“ са традиции на знания за флората и фауната, времето, водата, космоса. Те се отразяват като нематериални послания в човешки продукти или директно се предават в устна форма. Ние също класифицираме лечението като просто, непрофесионално лечение на хора и домашни любимци, основаващо се на магически и природни практики;
- „Икономически знания и умения“ означава знанията и уменията на занаятчиите, търговията и транспорта, както и знанията и работните практики на прибиране на реколтата, лова, селското стопанство (напр. земеделие, животновъдство, лозарство, пчеларство), горското стопанство, минното дело и промишлеността. Те свързват материалното и живото наследство. Тази категория включва и знания за храната, което е комбинация от различни прояви на културни елементи в областта на производство, покупка и продажба на храна, приготвяне и консумация на ежедневни, празнични и работни ястия;
- „Други“ е категория, която включва живо наследство, което не може да бъде класифицирано в нито един от изброените жанрове.

За пълнота на изложението следва да бъдат споменати и някои други общи нормативни актове или такива извън конкретното секторно законодателство, които засягат и културата и осъществяваната политика в тази област. Това са **Закон за защита на документите и архивите и архивните институции** (Официален вестник № 30/06 и 51/14)¹⁰⁶, който определя правилата за опазване на архивния материал и спецификата на разделението на труда между различните съхраняващи и архивни организации и обхвата на тяхната дейност, **Законът за публичните финанси**, **Законът за местното самоуправление**, **Законът за държавните служители**, **Закон за общия административен процес**¹⁰⁷.

Видно от направения по-горе преглед, нормативната уредба в областта на нематериалното културно наследство не е разписана в специален закон, посветен единствено на този тип културно наследство. В Закона за опазване на културното наследство няма и нарочна глава/раздел за нематериалното културно наследство. Това обаче е въпрос единствено на законодателна техника. В същото време, с оглед на коментираните конкретни разпоредби, може да се направи обоснован извод, че уредбата на нематериалното културно наследство е добре развита, включва освен базови принципи за провеждането на политика в областта на културата и редица конкретни

¹⁰⁶ Protection of Documents and Archives and Archival Institutions Act (Official gazette No.30/06 and 51/14)

¹⁰⁷ The Public Finance Act, the Local Government Act, the Civil Servants Act, the General Administrative Procedure Act

текстове, съдържащи процедури и механизми на осъществяване на държавната политика по опазване на нематериалното културно наследство. Заложени са и конкретни форми на включване на цялата общественост, като например възможността за доброволчество, за отправяне на предложения за вписване в регистъра, широко включване на НПО-та, финансиране на организации, граждани и бизнеса, на които да бъдат делегирани по определен ред част от функциите на публичните власти (напр. чрез сключване на инвестиционен договор).

2. Имплементация на разпоредбите на чл. 11 (б) и 15 от Конвенцията на ЮНЕСКО и разпоредбите на Оперативните насоки относно имплементирането на Конвенция на ЮНЕСКО наследство, доколкото същите предвиждат повишаване на гражданското участие.

От изложеното в предходната точка може да бъде направен обоснован извод, че имплементацията на Конвенцията и в частност на нормите на чл. 11 (б) и чл. 15 е налице в доста висока степен. За участието на общностите, групите и НПО-тата са предвидени нормативно редица права, възможности и гаранции за участие. Активното участие се стимулира от държавата с различни механизми, като например възможността за доброволчество, на което държавата се отблагодарява с признаване на трудов стаж и квалификация на лицата, положили доброволен труд, с възможностите за целево финансиране, с възможността всеки да предлага вписване и отписване от Регистъра, със задължението на лицата-носителите на права да актуализират относимата за тях информация в Регистъра и др.

3. Органи с правомощия в областта на нематериалното културно наследство

Компетентни институции на национално ниво са следните:

3.1. Министерството на културата¹⁰⁸ отговаря за цялостното провеждане на политиката на държавата в областта на културата и опазване на културното наследство, в тясно сътрудничество с други министерства и общините. По-конкретно компетентностите му включват работа по въпросите на опазване на културното наследство, осигуряване на подходящи условия за създаване, издирване, опазване и достъпност на културните ценности, международно сътрудничество в сферата на културата и нейното популяризиране.

На държавно ниво Министерството на културата е отговорно за разпределението на по-голямата част от публичните средства за култура (около 90%). Всички публични държавни културни институции имат задължения да представят програмите си за

¹⁰⁸ Създадено през юни 1991 г. въз основа на Закона за организацията и компетентността на републиканската администрация.

следващата година пред Министерството на културата, което след това взема решение за годишната си субсидия в съответствие с годишния бюджет.

През септември 2013 г. правителството на Република Словения одобрява проект на Резолюция за Националната програма за култура 2014–2017 г., ключов документ в областта на културата, който е подготвен от Министерството на културата. Резолюцията актуализира културната политика на Словения. Тя включва планирани инвестиции в културна инфраструктура и определя цели и приоритети, като новост са мерките, предвидени за пазара на труда в културния сектор, като се предвижда броят на заетите в културния сектор да се увеличава, насърчават заетостта в НПО, частния сектор и самостоятелната заетост.

Ежегодно Министерството на културата обявява публични конкурси за програми и проекти на неправителствени организации.

През 2011 г. от Министерството на културата е създаден нов финансов механизъм: специален културен фонд за подкрепа на културни проекти или събития, организирани от словенски посолства и консулства по целия свят.

Министерството на културата има свой представител в Националната комисия за ЮНЕСКО в Словения и участва в Международния фонд за културно многообразие (IFCD). Той също така си сътрудничи с Европейската културна фондация и Фондация Азия Европа (ASEF).

Министерството е постоянен гост на мрежата EUNIC Словения на Националните институти за култура на Европейския съюз в Словения и член на Международната федерация на съветите по изкуства и културни агенции (IFACCA).

3.2. Дирекция за културно наследство

Отговаря за подготовката на наредбите и провеждането на политиката за опазване на недвижимо, движимо и нематериално наследство на национално ниво. Дейностите ѝ се финансират от националния бюджет и частично от европейските структурни и инвестиционни фондове. Нейните експерти са отговорни за съхраняването на базите на наследството, насърчаването на развитието на информационната система; наблюдение на национални проекти; координиране и насърчаване на опазването на наследството чрез пространствено планиране; осигуряване на международно сътрудничество, както и повишаване на осведомеността на гражданите.

Дирекцията отговаря за управленските задачи в областта на културното наследство и следи развитието на цялостната политика за защита на културното наследство, подготвя системни решения, ръководи регистъра и работи по разработването на информационни системи и документация за културното наследство. Дирекцията предоставя насоки и разпоредби, следи местното и европейското законодателство в тази област и си

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

сътрудничи с местни и международни правителствени и неправителствени професионални организации, асоциации и лица. Дирекцията подготвя и координира проекти за развитие, критерии за съфинансиране на културни програми и проекти. Подготвя годишни или дългосрочни планове за съфинансиране на културни програми и проекти, включително и етапите на финансиране.

Дирекцията оценява правните и икономическите аспекти на разходите за публично финансиране в областта на изкуствата и подпомага формирането на общи бази данни, както и комуникира с обществеността съгласно нормативните ѝ задължения.

Дирекцията подготвя предложения за Правителството, Парламента, Европейската комисия и Европейския съвет. Работи съвместно с други министерства и международни органи по международни проекти.

3.3. Инспекторат за култура и медии на Република Словения е орган, който осъществява надзор върху прилагането на законодателството и други наредби и общи актове, свързани с културата и медиите. Обхватът на работа на инспектората се определя от следните актове: Закон, регулиращ осъществяването на обществен интерес в областта на културата, Закон за опазване на културното наследство, Закон за опазване на документални и архивни материали и архив, Закон за библиотекарството, Закон за медиите.

3.4. Институт за опазване на културното наследство на Словения

Основан през 1999 г. по силата на тогавашния Закон за защита на културното наследство и обединява 7-те регионални института за защита на културното наследство и Центъра за реставрация. Институтът включва Служба за културно наследство със 7 регионални бюра и Център за опазване с две организационни звена. Те извършват обществени услуги в областта на опазването и опазването на недвижимо културно наследство със свързаното с тях подвижно и нематериално наследство.

През 2008 г. след приемане на новия Закон за опазване на културното наследство, Институтът за опазване на културното наследство на Словения претърпява структурна реорганизация. Към настоящия момент Институтът се състои от 2 основни организационни звена:

- Службата за културно наследство¹⁰⁹ се състои от 7 регионални бюра, разположени в Целе, Крѳн, Любляна, Марибор, Нова Горица, Ново място, Пиран.
- Консервационен център, който включва Реставрационен център и Център за превантивна археология.

¹⁰⁹ Sluųba za kulturno dediščino

Основните задачи на Института са, както следва: идентифициране, оценка и документиране на културното наследство; изготвяне на предложения за вписване на наследството в регистъра, воден от Министерството на културата; изготвяне на консервационни планове и проекти за реставрация; надзор на строителни, изследователски и защитни предприятия; надзор и изпълнение на археологически проучвания; предоставяне на полезни съвети на собствениците (носителите на права) на културно наследство; образование и популяризация.

Заложените стратегически цели за периода 2015–2019 г. са, както следва: 1) гарантиране на ефективната професионална и правна защита на наследството при спазване на международните конвенции, които Република Словения е приела; 2) Осигуряване на сигурни средства за функционирането на държавните обществени услуги и получаване на допълнителни финансови ресурси за изпълнение на проекти; 3) Подобряване на организацията и методите на работа, както и хомогенното функциониране на института; 4) Популяризиране на културното наследство и неговата защита; 5) Увеличаване ролята на словенското културно наследство на международно ниво.

Институтът отговаря и за голям брой мерки, насочени към включване на културното наследство в съвременния живот, представяне му пред широката общественост и развитие на осведомеността за неговата стойност.

Експертите на Института и съответните му регионални служби са отговорни за предоставянето на препоръки и данни на информационно-документационния център за културно наследство към Министерството на културата, който поддържа онлайн регистъра на културното наследство. E-heritage.si, новият интерфейс на Регистъра на словенското културно наследство е наличен от 2014 г.

3.5. Координатор за опазване на нематериалното наследство

Координаторът за защита на нематериалното наследство като обществена услуга изпълнява следните задачи: идентифицира документи, изследвания, ценности и тълкува нематериално наследство; координира и предлага вписването на нематериално наследство в регистъра; съветва притежателите на нематериалното наследство относно цялостното му опазване; подготвя предложения за деклариране на нематериално наследство от особено значение; и координира работата на музеите и Института за опазването на нематериалното наследство и културните пространства.

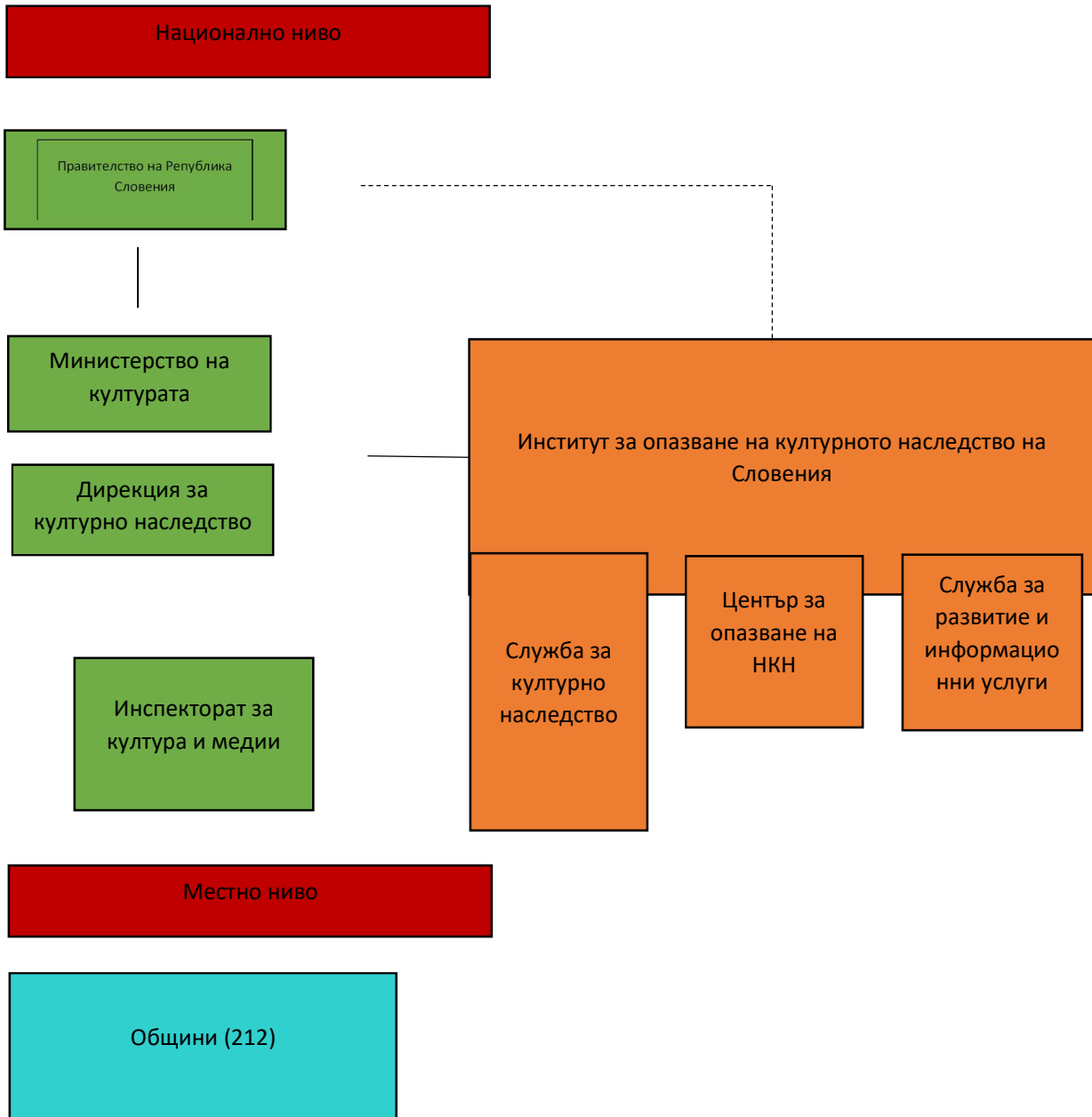
3.6. Местно ниво

Тъй като страната не е разделена на региони, общините действат като основни звена за местно самоуправление.

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

Източник <https://www.coe.int/en/web/herein-system/slovenia>

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020 съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

4. Регистри и вписани елементи

Регистър на културното наследство

Регистърът на културното наследство се поддържа от Министерството на културата. Предложенията за вписване на нематериалното културно наследство в регистъра се подготвят от Координатора за опазване на нематериалното наследство въз основа на инициативи и предложения.

През май 2018 г. в националния регистър са изброени 65 елемента от словенското нематериално наследство, сред които „Изработване на идрийска калканска дантела“, дървени съдове „Ribnica“, традиционно производство на морска сол, традиционно отглеждане на коне в родословната ферма „Липица“, словенска народна поп музика и др.

Регистърът на нематериалното културно наследство е технически списък на нематериалното културно наследство от областта на Република Словения. Регистърът включва елементи, свързани с нематериалното културно наследство и носителите на това наследство. Елементите, които са общословенски или характерни за конкретен регион, могат да имат редица носители, докато местните елементи могат да имат само един. Предложенията за включване в Регистъра се изготвят от Координатора за опазване на нематериалното културно наследство, а регистърът се поддържа от Министерството на културата на Република Словения.

През 2009 г. и 2010 г. ролята на координатор се изпълнява от Института за словенска етнология към Научноизследователския център на Словената академия на науките и изкуствата, а от 2011 г. - от Словенския етнографски музей.

Елементи от нематериалното културно наследство в Регистъра със специално значение могат при допълнителна процедура да бъдат обявени за нематериално културно наследство със специално местно или национално значение и последните могат да кандидатстват за представителния списък на ЮНЕСКО за нематериалното културно наследство на човечеството.

Словения поддържа инвентаризация на нематериалното културно наследство чрез Регистъра на нематериалното културно наследство (Регистър). Той е част от цялостния Регистър на културното наследство, който включва и недвижимото и движимото културно наследство). Регистърът се управлява от Министерството на културата. Управлението на регистъра се определя от Правилника за регистъра на културното наследство (Официален вестник № 66/2009).

Инициатива за вписване в регистъра (въвеждане на данни, изменения на вписването и изтриването) може да подаде всеки. Инициативата трябва да включва съгласието на

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

носителя (носителите) на нематериалното културно наследство. Инициативите се подават предимно от носители, компетентни професионални организации (музеи) и неправителствени организации (общества, асоциации).

Инициативите за вписване се оценяват от Работната група, която е консултативен орган към координатора (Словенски етнографски музей). Членовете на групата са експерти в конкретни области на нематериалното културно наследство и представители на министерството и на словенската национална комисия за ЮНЕСКО. Групата се събира на всеки три месеца.

Официално предложение за вписване се подготвя от координатора и се подава в министерството, което вписва елемента на нематериално наследство и неговите носители в регистъра.

Всяка елемент на нематериално културно наследство може да има един или повече носители. Носители на вписаното нематериално наследство също могат да бъдат добавени впоследствие. Вписаните носители могат да използват логото на Регистъра на нематериалното културно наследство. Ролята на носителите се подчертава не само с надписа или през целия процес на вписване (в който те често участват пряко или се консултират от Координатора), още повече чрез процеса на обявяване (когато задължителните обществени консултации често се използват за презентация и популяризиране на носителите и техните дейности пред широката публика).

Освен това в процеса на вписване и последващо прокламиране участват съответните професионални сдружения (напр. Словенското етнографско дружество), те определят и оценяват предимно нематериалното културно наследство; техните членове също така са членове на Работната група на координаторите.

Следните критерии се изследват в процеса на оценяване:

- нематериалното културно наследство попада в един от видовете, определени в Правилата за видовете наследство и Насоки за опазване (Официален вестник № 102/2010), които следват областите на нематериалното наследство, определени в Конвенцията на ЮНЕСКО за опазване на нематериално културно наследство;
- наследството представлява значителна част от живота на територията на Република Словения или нейните региони;
- наследството представлява важен източник за разбиране на историческите процеси, събития и тяхната връзка с настоящата култура;
- наследството представлява изразително постижение на човешкото творчество или ценен принос за културното многообразие;

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

- гражданите го разпознават като общо наследство, важно за местната зона или регион, особено ако е застрашено от изчезване поради промени в начина на живот;
- експерти са идентифицирали, документирали или проучили и обосновали наследството като значителна част от културата, което по уникален начин свидетелства за начин на живот и представлява връзка между настоящето и миналото;
- наследството присъства в общността за по-дълъг период;
- отделни носители на нематериалното културно наследство трябва да работят в първичната среда най-малко 10 години;
- носителите на наследството гарантират, че знанията и уменията се предават от поколение на поколение;
- наследството е свързано с елементи на ритуали и се осъществява в първичната среда и време;
- наследството е достъпно и представено;
- носителите на знания и умения си сътрудничат с експерти по изучаване, документиране и представяне на наследството, както и за разпространение на знания в различни образователни форми;
- инициативата за вписване съдържа цялата необходима документация съгласно инструкциите.

Избраните елементи на нематериалното наследство, вписани в регистъра, могат да бъдат обявени за нематериално културно наследство със специално значение. Предложението за обявяване се подготвя от Координатора. Нематериалното наследство с национално значение се обявява с акт на правителството, а нематериалното наследство от местно значение - с указ на представителен орган на региона или общината.

5. Добри практики

Коментираният по-горе в анализа на законодателството добри нормативно уредени практики и механизми могат да бъдат допълнени с неизчерпателно изброените в тази точка¹¹⁰.

- За да разшири достъпа до културното наследство, държавата предоставя специални средства за цифровизацията на различно съдържание на наследството, управлявано от компетентните институции. Дигитализираното съдържание в

¹¹⁰ По информация от Периодичен доклад №01045 от 2014 г. относно имплементацията на Конвенцията на ЮНЕСКО, достъпен на <https://ich.unesco.org/en/state/slovenia-SI?info=periodic-reporting>
www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

областта на нематериалното културно наследство е достъпно за широката публика чрез уебсайтовете на компетентните институции чрез архиви, библиотеки, музеи, университети и институти.

- Словенското нематериално културно наследство е част от Националната програма за култура 2014-2017 г., Словенската туристическа стратегия 2012–2016 г. и Програмата за развитие на селските райони 2014–2020 г. Координаторът провежда различни дейности с цел повишаване на видимостта на нематериалното културно наследство. НПО, местните власти и носителите участват в различни видове проекти в областта на нематериалното културно наследство; в няколко случая местните власти подкрепят местните носители (чрез финансиране и предоставяне на пространство за техните дейности).
- Нематериалното културно наследство е и вдъхновение за художественото творчество в областта на модата, дизайна и архитектурата. Неговото изучаване е включено в програмите на детски градини, начални училища, средни училища, университети и университети за трета възраст. В рамките на няколко местни общности има сдружения, които участват в опазването на местното културно наследство. Публичният фонд за културни дейности (JSKD) обхваща непрофесионално (любителско) творчество, свързано с интерпретацията на нематериалното, както и на материалното културно наследство на музиката и танца. Освен това Международният съвет за традиционна музика, новоизбраният член на спомогателния орган на Междуправителствения комитет, и Форумът на славянските култури, нестопанска организация, основана през 2004 г., също действат в областта на нематериалното културно наследство. Създаден през 2009 г., Културният базар е най-значимото ежегодно словенско събитие, организирано с цел популяризиране на културното и художественото образование и подкрепено от няколко министерства (култура, образование, здравеопазване, околна среда) с патронажа на Националната комисия.
- Културната столица е проект (2011–2014 г.), свързващ 10 европейски региона от 6 държави, включително Словения. Основната цел на проекта е да даде възможност за положително развитие на регионите, като се съсредоточи върху нематериалното културно наследство. Чрез разработването на стратегия, която се основава на нематериални културни ресурси, проектът трябва да даде възможност за устойчиво регионално развитие с цел повишаване на привлекателността на региона за предприятия и конкурентоспособността на регионите. Фокусът върху нематериалното културно наследство трябва да помогне на регионите да вдъхновят развитието на нови продукти, услуги и методи на производство, основани на нематериалното културно наследство. Представителят на координатора активно участва в една от експертните срещи в рамките на проекта (Нематериалното културно наследство като бизнес възможност, Boves, 2014).

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020 съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

- През 2009 г. Координаторът публикува листовка, озаглавена „Нематериалното културно наследство в Словения“, за да представи дейностите на Координатора и покани носителите да номинират вписванията в Регистъра на културното наследство. Това беше последвано от други публикации, насочени към насърчаване и подобряване на защитата на различни нива, достъпни на: <http://www.nesnovnadediscina.si/en/publications>
- Словенското етнологично дружество включва своето нематериално културно наследство в своите професионални и научни срещи. През 2010 г. те организират събитие, озаглавено „Първи стъпки към Регистъра на нематериалното културно наследство в Словения“, а през 2012 г. експертна среща, наречена „Етнология и словенски региони“, на която участниците обсъждат и нематериалното наследство.
- През 2009 г. Координаторът започва да произвежда аудио-визуални материали, промотиращи елементите от нематериалното културно наследство, вписано в Националния регистър.
- Координаторът провежда различни дейности с цел повишаване на видимостта на нематериалното културно наследство. За да представи на широката общественост концепцията за нематериалното културно наследство и опазване в Словения, координаторът публикува Наръчника за нематериалното културно наследство (2012). През 2010 г. координаторът, в сътрудничество със Словенското етнологично дружество и Словенската национална комисия за ЮНЕСКО, организира събитие, озаглавено „Нематериалното културно наследство представя себе си“. Словенското етнологично дружество издаде книга със същото заглавие, в която бяха представени елементи от нематериално културно наследство, номинирани за вписване в националния регистър. Координаторът организира различни събития за популяризиране на нематериалното културно наследство (изложби, лекции, презентации и др.). През 2012 г. изложбата „Карнавалното наследство на Словения“, а през 2013 г. изложбата „Великденско наследство на Словения“ е поставена в Словенския етнографски музей. Координаторът подготви и две изложби - „Да направим традиционни цветни хартии“ и „Нематериалното културно наследство чрез фотография“ по време на „Дните на нематериалното културно наследство“ в Словенския етнографски музей (2014 г.)

6. Интелектуална собственост и опазване на нематериалното културно наследство

Интересна правна възможност дава разпоредбата на чл. 20, ал. 4 от Закона за опазване на културното наследство, в която е предвидено, че актът за провъзгласяване определя и начина на упражняване на авторското право и сродните му права, свързани с нематериалното културно наследство от особено значение, като се вземат предвид

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

разпоредбите, уреждащи авторските права и други сродни права, но по начин, който позволява публичен достъп до нематериално наследство от особено значение и го пренася от поколение на поколение.

V. РЕПУБЛИКА ХЪРВАТИЯ

1. Законодателство

Република Хърватия е държава страна по Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство ("Конвенцията на ЮНЕСКО"), като ратифицира същата през 2005 г.

Република Хърватия е и страна по Рамкова конвенция за значението на културното наследство за обществото на Съвета на Европа, която ратифицира на 06 юни 2007г.¹¹¹ и Конвенция за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт.¹¹²

Основният национален нормативен акт, който урежда защитата на нематериалното културно наследство в Република Хърватия е Закон за опазване и съхранение на културните ценности¹¹³.

В член 2 на гореспоменатия нормативен акт се извежда определение за културни ценности по смисъла на закона, като изрично се включват нематериалните форми и явления на духовното творение на човека в миналото, както и тяхната документацията и библиографското наследство.¹¹⁴ Нематериалното културно наследство, съгласно закона, представлява различни форми и явления на духовното творчество, които се предават устно или по друг начин и по- конкретно:

-Език, диалекти, речта, топоними и устна литература от всякакъв вид;

-Фолклорно творчество в областта на музиката, танците, преподаването, игрите, ритуалите, обичаите и други традиционни народни ценности;

-Традиционни умения и занаяти.¹¹⁵

¹¹¹ https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/199/signatures?p_auth=dg2WfyCT

¹¹² Convention on the protection of cultural goods in the event of armed conflict and its Protocol relating to the prohibition on exports of cultural goods from occupied territories (OG, International Conventions, 12/93, 6/02 promulgation).

¹¹³ Превод на автора, виж „Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara“ "NN" br. 69/99, 151/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17, 90/18

¹¹⁴ Превод на автора.

¹¹⁵ Превод на автора.

Интересно е да се спомене също така и разпоредбата на чл. 3, според която културните ценности следва да се ползват от защитата на закона независимо от тяхната собственост, превантивна защита или регистрация. С други думи, регистрацията не е реквизит, за да бъде защитен един обект като културно наследство, ако същият отговаря на законовите изисквания, за да бъде културна ценност. И все пак, законът предвижда възможност за опазване на НКН чрез вписване на културните ценности в Регистъра на културните ценности на Хърватия, който представлява публичен документ, поддържан от Министерството на културата и се състои от три списъка: Списък на защитеното културно наследство, Списък на културното наследство с национално значение и Списък на превантивно (временно) защитено културно наследство.

За целите на анализа, следва също така да се спомене, че съгласно информацията предоставена от национални експерти на Република Хърватия на Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО, Министерството на културата на Република Хърватия разработва Стратегически план 2019- 2021 г., целяща защита и съхранение на културното наследство.¹¹⁶

Съгласно текста на Стратегическия план, „материалното и нематериално културно наследство, е всеобщо богатството на човечеството в неговото многообразие и специфики, ето защо неговата защитата е един от важните фактори за признаване, дефиниране и утвърждаване на културната идентичност. Министерството на културата на Република Хърватия разработва механизми и предприема мерки за опазване на културното наследство с цел осигуряване на устойчивостта му, които предполагат идентифициране, документиране, проучване, поддържане, защита, използване и популяризиране на културните ценности.“¹¹⁷

2. Имплементация на разпоредбите на чл. 11 (б) и 15 от Конвенцията на ЮНЕСКО и разпоредбите на Оперативните насоки относно имплементирането на Конвенция на ЮНЕСКО наследство, доколкото същите предвиждат повишаване на гражданското участие.

Съгласно информацията, предоставена от Република Хърватия в Доклад относно имплементацията на Конвенцията на ЮНЕСКО и относно статута на елементите, вписани в Представителния списък на нематериалното културно наследство на човечеството от 15 декември 2017г.¹¹⁸ („Доклад от 2017“), мерките за опазване на нематериалното културно наследство на Република Хърватия се определят *съвместно*

¹¹⁶ STRATEGIC PLAN OF MINISTRY OF CULTURE 2019 – 2021 GENERAL GOAL 2. PROTECTION AND PRESERVATION OF THE CULTURAL HERITAGE.

¹¹⁷ Превод автор, виж Стратегическия план.

¹¹⁸ <https://ich.unesco.org/en-state/croatia-HR?info=periodic-reporting#rp>

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

„Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство“ финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

от носителите на НКН, професионалисти и държавните институции с цел да се защитят и установят устойчиви практики по отношение на различни категории НКН.

Предложения за включване в регистъра на НКН на Република Хърватия следва да се направят директно към Министерството на Културата по имейл или писмено по пощата от всяко физическо лице, официален представител на НПО, кмет, кмет на община или други. След получаване на предложението, Министерството се свързва с носителите на НКН или общността-носител на НКН директно и организира работни срещи с представителите на носителите и общността-носител. Следва консултация с експертите относно категориите, в които следва да са включени елементите на НКН, като се обръща особено внимание на това, всички заинтересовани страни да бъдат включени в подготовката на описанието на обектите на културата (например, ако има няколко различни общности, групи или индивиди, които практикуват една и съща традиция). Накрая се създава документ, който ще бъде представен в регистъра като обикновено преди това отново се изпраща на носителите на НКН за неговият преглед и поправка.

Общностите и носителите на НКН могат директно да правят предложения за включване в националния регистър на Република Хърватска.

Също така носителите на НКН си сътрудничат с експерти, които правят проучване на определени елементи на НКН за вписване в Регистъра на културните ценности на Република Хърватска и по-конкретно като им предоставят важна информация по отношение на историческия преглед на това как традицията се предава от едно лице на друго, рисковете, които крие нейното изчезване, идеи, които биха могли да се имплементират с цел съхранение на елемент от НКН.

НПО също така биха могли да правят предложения за включване в Регистъра на културните ценности на Република Хърватска, предоставяйки качествено и детайлно описание на елементите, често предоставят информация и как тези елементи са се променили с времето и тяхното значение за общността.

Изследователски институти, музеи и аматьорски културни организации участват в опазването на НКН. Все по-активни в областта на НКН са и туристическите асоциации в Хърватска.¹¹⁹

3. Органи

С ратификацията на Конвенцията на ЮНЕСКО, Министерството на Културата бива определено като основен орган, отговорен за нейното имплементиране и по-конкретно Дирекцията за защита на културно наследство към Министерството. В рамките на

¹¹⁹ <https://ich.unesco.org/en-state/croatia-HR?info=periodic-reporting#rp>

Министерството се откриват 19 местни отдела, отговорни за съхранението на културното наследство, разпределени на територията на цялата страна.

В рамките на Дирекцията, през 2004 г. е формиран специфичен отдел за опазване на нематериалното културно наследство, който е настоящият Отдел по етнография и нематериално културно наследство.¹²⁰

Предприемането на мерки за опазване на НКН се решава съвместно от носителите на НКН, специалистите и държавните институции, с цел да се защити и да позволи непрекъснатото практикуване на различни категории нематериално културно наследство.

На следващо място, съгласно информацията, предоставена от експерти на Република Хърватия на Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО с разрешението на Хърватската комисия за ЮНЕСКО, през 2002 г. в Министерството на културата създава първият специализиран комитет за нематериално културно наследство. Членовете на комитета са етнологзи, външни сътрудници от научни институти, факултети и музеи, експерти по хърватското традиционно културно наследство.

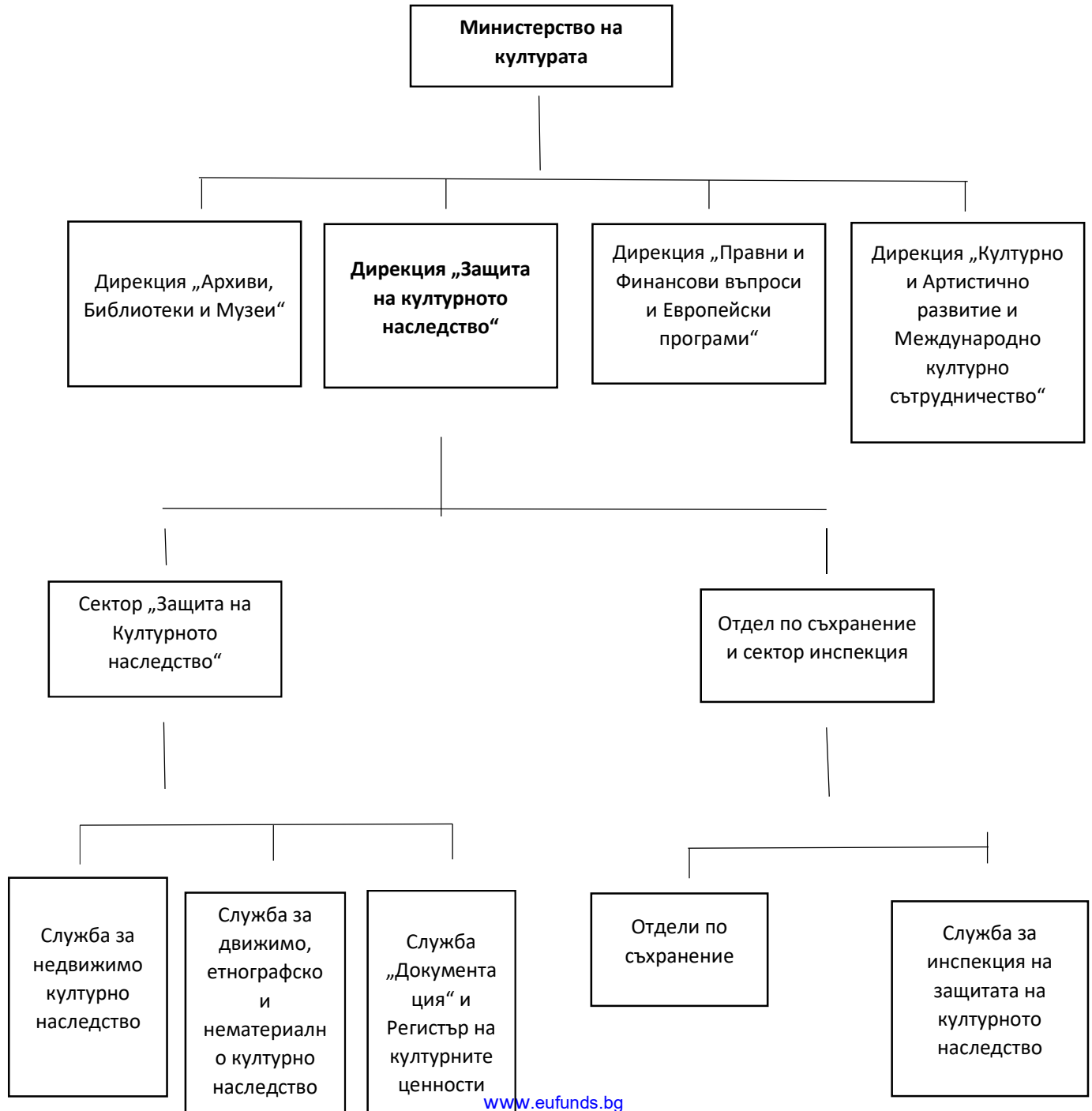
Задачата на комитета е да предлага мерки за опазване, съхранение и популяризиране на нематериалното културно наследство, по-специално:

- подбор, оценка и подготовка на предложения за включване на обекти на нематериалното културно наследство в Регистъра на културните ценности на Република Хърватска;
- насърчаване и мониторинг на прилагането на мерки за защита на регистрирани нематериални културни ценности;
- подбор и предлагане на обекти на нематериалното културно наследство за вписване в Представителен списък на нематериалното културно наследство на човечеството, Списък на нематериалното културно наследство, което се нуждае от спешна помощ, Списък на добрите практики за опазване на нематериалното културно наследство.

¹²⁰ Превод на автора, виж <https://ich.unesco.org/en/state/croatia-HR?info=periodic-reporting#rp>
www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

Фиг. 3 Институционална рамка, източник Съвет на Европа¹²¹

4. Регистри и вписани елементи

Елементите на нематериалното културно наследство на Република Хърватия се вписват в Регистър на културните ценности, който представлява публичен регистър, воден от Министерството на Културата и в съответствие със Закон за опазване и съхранение на културните ценности¹²² се състои от три списъка:

- Списък на защитеното културно наследство
- Списък на културното наследство с национално значение
- Списък на превантивно (временно) защитено културно наследство

Съгласно Доклада от 2017г. форматът на регистъра е списък, в който на всеки елемент са дадени номер и име и за всеки елемент се изготвя официален документ (резолюция), който описва елемента и го дефинира като нематериална културна ценност. Освен това могат да се добавят снимки, видео и аудио записи и друга допълнителна документация. Както беше споменато, процедурата за вписване е следната: предложения за включване в регистъра на НКН на Република Хърватия следва да се направят директно към Министерството на Културата по имейл или писмено по пощата от *всяко физическо лице*, официален *представител на НПО*, кмет, кмет на община или други. След получаване на предложението, Министерството се свързва с носителите на НКН или общността-носител на НКН директно и организира работни срещи с представителите на носителите и общността-носител. Следва консултация с експертите относно категориите, в които следва да са включени елементите на НКН, като се обръща особено внимание на това, *всички заинтересовани страни да бъдат включени в подготовката на описанието на обектите на културата* (например, ако има няколко различни общности, групи или индивиди, които практикуват една и съща традиция). Накрая се създава документ, който

¹²¹ Превод на автора, виж <https://www.coe.int/en/web/herein-system/croatia>

¹²² 1999 Act on the protection and preservation of cultural objects, art. 14

ще бъде представен в регистъра като обикновено *преди това отново се изпраща на носителите на НКН за неговият преглед и поправка.*¹²³

Общностите и носителите на НКН, които директно да правят предложения за включване в националния регистър на Република Хърватска, трябва да опишат следното:

- името на елемент
- името и данните за контакт на лицето, правещо предложението
- описание на елемента, включително, ако е възможно исторически преглед и значение за общността
- необходими мерки за опазването му

Няма информация за предварително установен начин за актуализиране на Регистъра на културните ценности. Обикновено се актуализира при вписването на нов елемент на НКН. Дали трябва да се направи преглед на предишни вписани елементи се решава за всеки конкретен случай отделно.

Към 2018 г. Република Хърватия има 156 елемента на НКН, вписани в Списъка на регистрираните обекти на културата и 9 елемента на НКН в списъка на обекти на културата под превантивна закрила, 16 елемента, вписани в Представителен списък ЮНЕСКО на нематериалното културно наследство на човечеството и 1 елемент, вписан в Списък на ЮНЕСКО на добрите практики за опазване на нематериалното културно наследство¹²⁴.

5. Добри практики

Носителите на НКН често участват активно в изпълнението на държавни и НПО проекти и имат достъп до цялата информация за съответните културни ценности. В много случаи, те самите участват в създаването на документация, снимки, скици или статии¹²⁵.

В този смисъл, биха могли да се изведат добри практики за опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство. Както беше споменато, предложенията за включване в Регистъра на културните ценности на Република Хърватия се правят директно пред Министерството на културата *от всяко физическо лице, официален представител на НПО, кмет, кмет на община или други.* В

¹²³ Превод на автора, виж <https://ich.unesco.org/en-state/croatia-HR?info=periodic-reporting#rp>

¹²⁴ [https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country\[\]=00058&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs](https://ich.unesco.org/en/lists?text=&country[]=00058&multinational=3&display1=inscriptionID#tabs)

¹²⁵ <https://ich.unesco.org/en-state/croatia-HR?info=periodic-reporting#rp>
www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

този смисъл, предложенията биха могли да бъдат направени от всяко физическо или юридическо лице, без оглед на това дали има директна връзка с културното наследство, което предлага за вписване.¹²⁶

Съгласно Доклада от 2017г., след получаване на предложението, Министерството на Културата се свързва с носителите на НКН или общността- носител на НКН директно и организира работни срещи с представителите на носителите на НКН и общността-носител. Преди финализиране на процедурата и прегледаното от експерти досие за конкретния елемент на НКН да бъде представен в Регистъра като обикновено отново се изпраща на носителите на НКН за неговият преглед и поправка¹²⁷. Следователно, гражданското общество участва в опазването на НКН не само на етапа на неговото формулиране, но и в един последващ етап, като им се предоставя възможност да внесат поправки и промени в него.

Също така носителите на НКН си сътрудничат с експерти, които правят проучване на определени елементи на НКН и по- конкретно като им предоставят важна информация по отношение на историческия преглед на това как традицията се предава от едно лице на друго, рисковете, които крие нейното изчезване, идеи, които биха могли да се имплементират с цел съхранение на елемент от НКН.

НПО също биха могли да правят предложения за включване в Регистъра на културните ценности на елементи на НКН, предоставяйки качествено и детайлно описание на елементите, често предоставят информация и как тези елементи са се промени с времето и тяхното значение за общността.

Както беше споменато, изследователски институти, музеи и аматьорски културни организации участват в опазването на НКН. Все по- активни в областта на НКН са и туристическите асоциации в Хърватска, което също би могло да се възприеме като пример за добра практика за включване на гражданското общество.

Отново съгласно гореспоменатия Доклад от 2017г., данните от Регистъра на културните ценности се въвеждат в база данни, поддържана от Министерството на Културата, която се очаква да бъде достъпна и онлайн, като обществото ще има достъп пълен до част от информацията. Решението кои аспекти от елемента ще бъдат публично предоставени и кои ще останат неразкрити за публичността се взема *от носителите на НКН за всеки елемент на НКН независимо от това дали е вписан в Регистъра на културните ценности. По този начин се осигурява предоставянето на информация, достатъчна за*

¹²⁶ <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=21765>

¹²⁷ <https://ich.unesco.org/en-state/croatia-HR?info=periodic-reporting#rp>

опазване на елемента без да се разкрива публично информация, която би могла да застраши жизнеността му.

Като друга добра практика за опазване на НКН чрез повишаване на гражданското участие бихме могли да споменем програмите на Министерството на културата на Република Хърватия за опазване на нематериалното културно наследство, за участие в които носителите на НКН биха могли да кандидатстват директно. В случай, че носителите на НКН кандидатстват за финансиране, след вписването на елемента, за който кандидатстват, те са задължени да предоставят доклад за имплементираните но проектите за опазване на НКН преди да кандидатстват за финансирането и след реализирането на проекта.

В рамките на стратегията на Министерството на културата за период от 2012 до 2013, 2014- 2016 и 2016- 2018, се отделя специално внимание на значението на нематериалното културно наследство и задължението за неговото опазване.¹²⁸

Министерството на културата също така финансира работилници, изложби, класове, представления, аудиовизуални продукции и други материали, свързани с НКН, съвместно с местните власти. Министерството на културата и местните власти съвместно предоставят подкрепа на различни културни събития и фестивали, демонстриращи постиженията на опазване на нематериалното културно наследство.

Министерството на туризма на Република Хърватия осигурява финансиране за различни програми, които до голяма степен включват защита на НКН, например програма за разпределение на безплатните ресурси по време на събития и други дейности с цел популяризиране, насочени към развитие на туризма (съдържание, основано на културно, историческо и традиционни наследство)¹²⁹.

6. Интелектуална собственост и опазване на нематериалното културно наследство

Относно опазването на нематериалното културно наследство и неговата колизия с права на интелектуалната собственост, трябва да се отбележи една добра практика за повишаване на гражданското участие в опазване на нематериалното културно наследство, която се наблюдава при анализа на Закона за авторското право и сродните му права на Република Хърватия¹³⁰.

¹²⁸ Виж повече на <https://ich.unesco.org/en-state/croatia-HR?info=periodic-reporting#rp>

¹²⁹ Виж повече на <https://ich.unesco.org/en-state/croatia-HR?info=periodic-reporting#rp>

¹³⁰ Croatia Copyright and related rights Act, NN 167/2003 in force from October 30, 2003, NN 79/2007 in force from August 7, 2007, NN 80/2011 in force from July 13, 2011, NN 141/2013 in force from December 5, 2013, NN 127/2014 in force from November 6, 2014, NN 62/2017 in force from July 8, 2017

Чл. 8 от Хърватския закон изключва от обхвата на закрила на авторското право “фолклорни литературни и артистични творби в тяхната оригинална версия”. Въпреки, че не се използва по-широкият и специфичен термин “културно наследство”, все пак по този начин, хърватският законодател изключва възможността едно физическо или юридическо лице да придобие изключителни права върху фолклорна творба и по този начин да изисква от всяко трето лице да се въздържа от неговото възпроизвеждане, разпространение, публично представяне и показване и други без неговото изрично съгласие.

Въпреки горепосоченото обаче, хърватският закон предвижда, че публичното представяне на фолклорни творби, въпреки че същите не са обект на авторско право, изисква заплащането на такова възнаграждение, каквото се дължи за публично представяне на творба, защитена с авторско право. Това накратко означава, че за да бъде представяна или изпълнявана една фолклорна творба извън частната сфера на едно лице, същото следва да заплати съответното възнаграждение. Това възнаграждение, съгласно хърватския закон, като приход в бюджета следва да бъде предназначено за повишаване на креативността в тази област (чл. 8 (3)).

IV. ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПРИМЕРИ

Република Армения: Закон за нематериалното културно наследство от 7 октомври 2009г.¹³¹, който представлява специален закон, уреждащ статута и защитата на нематериалното културно наследство.

Република Армения: В „Процедура по идентификация, документация, защита и информация за нематериалното културно наследство“ (точка 12 от параграф 2) е предвидено, че правото да номинират елементи на НКН, които да бъдат вписани в или изключени от списъците, имат не само експертите, участвали в научните експедиции, но също и от „органи на публичната администрация и местно самоуправление, научни институции, религиозни и културни организации, творчески съюзи и носители на нематериално културно наследство“

Република Армения: Чл. 9 (1) Закон за марките на Република Армения предвижда широка защита срещу потенциална неправомерна регистрация на елемент на културното наследство като марка, която включва не само националното, но и международното културно наследство.

Република Гърция: Носителите на НКН биха могли директно да предприемат инициатива за вписване на НКН в Национален регистър на НКН на Република Гърция.

¹³¹ Превод на автора, виж RA Law “On Intangible Cultural Heritage”
https://www.arlis.am/Annexes/4/INT_HERITAGE_en.pdf

След като общността обяви интереса си да защити и популяризира елемент, представляващ НКН, Дирекцията за съвременни културни ценности и нематериално културно наследство към Министерството на културата и спорта, съвместно с представители на общностите, отправя покана за публична информационна среща, на която са поканени и носителите на НКН. Тези срещи осигуряват активно участие на общността в подготовката за вписване на елемент в Националния регистър на НКН на Република Гърция.

Процесът по актуализация на вписаните елементи отново се провежда с участието на гражданското общество, като за целта се отправя отворена покана към общностите на носителите да актуализират техния вписан елемент.

Република Гърция: Министерството на културата и спорта на Р Гърция периодично организира кампании за повишаване на осведомеността в областта на НКН, като целта им е по този начин да се гарантира, че всяка област на НКН и всеки регион на страната са отразени в Националния регистър на НКН.

Република Кипър: Един от съществените критерии за вписване на елемент на НКН в Националния Опис на НКН на Република Кипър е номинацията да е подготвена с възможно най-широко участие на общността и с нейното безплатно, предварително и информирано съгласие.

Република Кипър: Министерството на образованието и културата редовно провежда консултации с местните власти на общности, които желаят сътрудничат с националните органи за опазването на НКН. Специално внимание се обръща на общности, които имат вписан елемент или са в процес на вписване на елемент в националния регистър. От общностите се изисква да подготвят план за действие по отношение на защитата на тези елементи, след което Службите за култура оценяват ефективността на предложените мерки и предлагат изменения и възможности за финансиране.

Република Словения: В чл. 20 от Закона за опазване на културното наследство е предвидена процедура според, която нематериално културно наследство, вписано в регистъра може да се обяви за такова от особено значение, след провеждане на публични изслушвания, проведени по начин, по който да бъдат поканени и включени общностите, групите и отделните лица, които са носители на нематериалното културно наследство, предмет на обявяването, както и всяка друга заинтересована общност.

Република Словения: Чл. 20, ал. 4 от Закона за опазване на културното наследство провъзгласява и определя начина на упражняване на авторското право и сродните му права, свързани с нематериалното културно наследство от особено значение, като се вземат предвид разпоредбите, уреждащи авторските права и други сродни права, но по начин, който позволява публичен достъп до нематериално наследство от особено значение и го пренася от поколение на поколение.

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

Република Словения: Чл. 40а Закона за опазване на културното наследство предвижда инвестирането на публични средства за опазването и съживяването на нематериалното наследство, когато такива са необходими за опазването, съживяването на нематериално наследство от особено значение или прилагането на други мерки за опазване, извънредните разходи над обичайните разходи, ползи и ползи, произтичащи от състоянието на елемент, и тези разходи са несъизмерими с капацитета на титуляра, държавата, провинцията или общината, като са предвидени са и конкретни възможности. Една конкретна форма за финансиране е **инвестиционен договор**, който може да се сключи между държавата, провинцията или общината като финансираща страна и носител на нематериално културно наследство. Договорът определя условията за осигуряване на обществена достъпност на нематериалното наследство от особено значение и всички специфични мерки за защита.

Република Словения: Чл. 102 от Закона за опазване на културно наследство на Република Словения е предвидено, че хората с подходящо образование или квалификация могат да работят като доброволци при предоставяне на обществени услуги в областта на закрилата. Предвидено е още и включването на доброволци – довереници, чиято задача е да развиват обществената осведоменост за културното наследство, да информират и неофициално да наблюдават състоянието на закрила в областта. Отношенията между доброволеца и доставчика на обществени услуги се уреждат с договор.

Република Словения: В чл. 107 Закона за опазване на културното наследство на Република Словения е предвидено, че неправителствена организация, която допринася значително за опазването, развитието на осведомеността на наследството, разпространението на знания и умения, свързани с наследството, както и обучението и ученето през целия живот, може да придобие статут на неправителствена организация в обществен интерес в областта на опазване на културното наследство.

Република Словения: Съгласно чл. 7, ал. 4- 6 от Наредбата (Правилата) за регистъра на културното наследство инициатива за вписване в Регистъра на живото наследство може да подаде всеки.

Република Хърватия: Предложения за включване в регистъра на НКН на Република Хърватия следва да се направят директно към Министерството на Културата по имейл или писмено по пощата от всяко физическо лице, официален представител на НПО, кмет, кмет на община или други. След получаване на предложението, Министерството се свързва с носителите на НКН или общността-носител на НКН директно и организира работни срещи с представителите на носителите и общността- носител.

Обръща се особено внимание на това, всички заинтересовани страни да бъдат включени в подготовката на описанието на обектите на културата (например, ако има няколко

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

различни общности, групи или индивиди, които практикуват една и съща традиция). Накрая се създава документ, който ще бъде представен в регистъра като обикновено преди това отново се изпраща на носителите на НКН за неговият преглед и поправка.

Република Хърватия: Решението кои аспекти от елементите, вписани в списъка на НКН ще бъдат публично предоставени и кои ще останат неразкрити за публичността се взема от носителите на НКН за всеки елемент на НКН независимо от това дали е вписан в Регистъра на културните ценности. По този начин се осигурява предоставянето на информация, достатъчна за опазване на елемента без да се разкрива публично информация, която би могла да застраши жизнеността му.

Република Хърватия: Програмите на Министерството на културата на Република Хърватия за опазване на нематериалното културно наследство, за участие в които носителите на НКН биха могли да кандидатстват директно. В случай, че носителите на НКН кандидатстват за финансиране, след вписването на елемента, за който кандидатстват, те са задължени да предоставят доклад за имплементираните проекти за опазване на НКН преди да кандидатстват за финансирането и след реализирането на проекта.

Република Хърватия: Чл. 8 от Хърватския Закон за авторското право изключва от обхвата на закрила на авторското право “фолклорни литературни и артистични творби в тяхната оригинална версия”. Въпреки горепосоченото обаче, хърватският закон предвижда, че публичното представяне на фолклорни творби, въпреки че същите не са обект на авторско право, изисква заплащането на такова възнаграждение, каквото се дължи за публично представяне на творба, защитена с авторско право. Това накратко означава, че за да бъде представяна или изпълнявана една фолклорна творба извън частната сфера на едно лице, същото следва да заплати съответното възнаграждение. Това възнаграждение, съгласно хърватския закон, като приход в бюджета следва да бъде предназначено за повишаване на креативността в тази област.

V. ПРЕПОРЪКИ ПРИ АКТУАЛИЗИРАНЕ НА НОРМАТИВНАТА БАЗА В БЪЛГАРИЯ:

- 1) Да се предприемат мерки да се осигури възможност на по-широк кръг лица, включително общности, групи и индивиди да предлагат номинации за вписване в националната система „Живи човешки съкровища – България“ и националния регистър – например широката подкрепа на общностите да е част от критериите за оценка; Да бъде предоставена възможност на Общностите и носителите да бъдат консултирани относно информацията за елемента, която се публикува.
- 2) Да се предвидят нормативно процедури, които насърчават обществени обсъждания и консултации с общностите и носителите на елементите на НКН, както на национално така и на локално ниво;

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.

- 3) Да се насърчи провеждането на публични кампании за осведомяване на широката публика за политиките, мерките и механизмите за опазване на НКН;
- 4) Като част от процедурата за вписване на елемент в националния регистър да бъде заложено изискване за разработване на план за действие относно опазването на елемента и планиране на необходимите ресурси за това.
- 5) Да се насърчат партньорства с неправителствени организации с подходящ капацитет в различни етапи от опазването;
- 6) Да се насърчи доброволчеството в областта на опазването на НКН;
- 7) Да се усъвършенства нормативната база в областта на интелектуалната собственост касаеща нематериалното културно наследство, съгласно посочени добри практики относно марките и публичното представяне на елементи на НКН.

www.eufunds.bg

Настоящият документ е създаден по проект BG05SFOP001-2.009-0182

"Опазване на нематериалното културно наследство чрез повишаване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство" финансиран по Оперативна програма „Добро управление 2014-2020“ съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Регионалния център за опазване на нематериалното културно наследство в Югоизточна Европа под егидата на ЮНЕСКО и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и Управляващия орган.